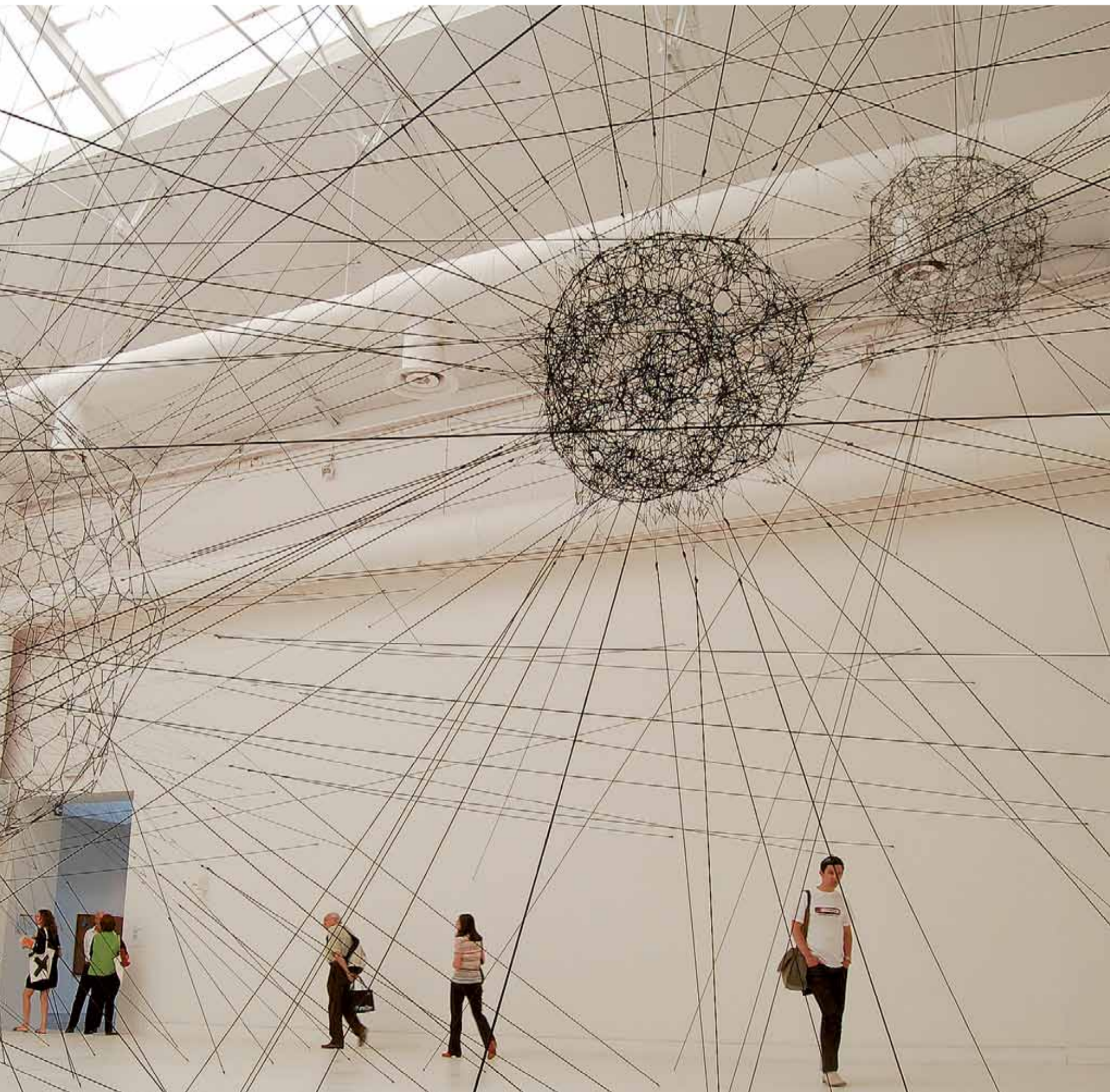

VIA2018

DE WEG NAAR CULTURELE HOOFDSTAD VAN EUROPA 2018
'Ruhr 2010' was voor iedereen | De rivalen van Maastricht | Bouwstenen voor een nieuw Europa | Spoorzoeken in een ontwricht territorium | Muzikaal puzzelen met Veldeke | Geen Elton John op het Vrijthof | 'Iedereen wil iets met mode' | Eerste halte is 2012

RUHR 2010 IN CIJFERS

Budget: 61,5 miljoen euro
Infrastructuur: 500 miljoen
Sponsoring in geld: 11 miljoen
Sponsoring in natura: 9 miljoen
Deelnemende steden: 5
Deelnemende gemeenten: 53
Aantal evenementen: 5500
Vrijwilligers hele jaar: 1165
Projectvrijwilligers: 1800
Persberichten: 65.000
Waarde free publicity: 90 miljoen
Persbereik: 50 miljoen mensen

Still-Leben Ruhr Schnellweg: Veertig kilometer lang zondagsontbijt op de stilgelegde A40. foto Michael Kneffel

'RUHR 2010 WAS VOOR IEDEREEN'

Nooit was een Culturele Hoofdstad zo dichtbij als afgelopen jaar. 'Ruhr 2010' trok ruim tien miljoen bezoekers, maar manifesteerde zich vooral als een feest voor de eigen bevolking. Dieptepunt waren de 19 doden bij de Love Parade in Duisburg. Hoogtepunt was de veertig kilometer lange ontbijttafel op de A40 tussen Dortmund en Duisburg, waar drie miljoen bezoekers op afkwamen. door *Wido Smeets*

"Het belangrijkste resultaat van Ruhr 2010", zegt voorzitter Fritz Pleitgen van het organiserend comité, "is de steun en deelname van de bevolking." Hij krijgt bijval van zakelijk leider Oliver Scheidt: "De mensen aan Ruhr en Rijn waren niet alleen toeschouwer, maar ook deelnemer. We hebben hoofden en harten in beweging gebracht."

Dat geldt niet alleen voor de hoofden en de harten van de eigen bevolking. Met Essen als kloppend hart kwamen afgelopen jaar 10,5 miljoen bezoekers af op Ruhr 2010, dat het ongekend aantal van 5500 evenementen in stelling had gebracht. De stroom toeristen steeg met 13,4 procent. Ruim 18 procent van de toeristen kwam uit het buitenland.

Mooie cijfers, maar het jaar was nog niet voorbij of Scheidt waarschuwde alvast voor de onvermijdelijke slinger van de klok. Het Oostenrijkse Linz, succesvolle cultuurhoofdstad in 2009, trok *the year after* vijftien procent minder toeristen. Het is zaak, zegt Scheidt, om die ervaring serieus te nemen en ervoor te zorgen de positieve effecten in het

Ruhrgebied vast te houden.

Los daarvan kan de ambitie van Ruhr 2010 om Culturele Hoofdstad voor iedereen te zijn, als geslaagd worden beschouwd. Dat vinden niet alleen Pleitgen en Scheidt, dat is ook het resultaat van enquêtes onder zowel bezoekers als de Ruhris zelf: 95 % van de evenementen werd als 'goed' beoordeeld. Die score komt niet uit de lucht vallen: de organisatie heeft bewust aangestuurd op een mix van *Gemeinschaftserlebnissen* en aansprekende topkunst. Bekendste voorbeeld van de eerste categorie was het veertig kilometer lange zondagsontbijt op 18 juli op de stilgelegde A40 tussen Duisburg en Dortmund. "Steh auf wenn ihr Ruhris seid", klonk het die dag op de op de belangrijkste verbindingsweg van het Ruhrgebied. Drie miljoen bewoners en bezoekers vormden samen het *Still-Leben Ruhr Schnellweg*, een levend kunstwerk langs 20.000 picknicktafels. De hard core kunstliefhebbers konden zich laven aan de 'Entartete Kunst'-expositie *Das Schönste Museum der Welt* in het nieuwe Folkwang Museum in Essen, *Bilder einer Metropole* (over de impressionisten in Parijs), of de opera *Gisela* van Hans Werner Henze – dit

is slechts een minieme greep uit het aanbod.

Dat het ongeluk altijd en overal kan toeslaan, bleek op 24 juli. In de aanloop naar de *Love Parade* in Duisburg vielen negentien doden en honderden gewonden toen er paniek uitbrak in een tunnel die naar het festival leidde. "Ook daar wordt de houding van een Culturele Hoofdstad aan afgemeten", zegt Pleitgen. Over de schuldvraag laat hij zich niet uit, maar de feiten spreken voor zich: "Duisburg tobt nog steeds met de morele verantwoordelijkheid."

Een effect waar Ruhr 2010 nog jarenlang profijt van kan hebben, is de verbondenheid die is ontstaan onder de vijf steden en 53 gemeenten in het gebied. Vanaf de voorbereidingen – toen 53 burgemeesters in de Jahrhunderthalle in Bochum de beoordelingscommissie uit Brussel verwelkomden met een unisono 'Glück auf!' - heeft de organisatie het culturele-hoofdstadjaar gepresenteerd als een pleidooi voor de poly-centrische Ruhrmetropool. Met resultaat, zo valt te lezen in de evaluaties. "Het traditionele kerktorendenken heeft plaatsgemaakt voor een voorbeeldige geest van samenwerking." Die geest

wordt ook vertaald in getallen: de vrijwilligers in de diverse gemeenschappen waren samen goed voor 175.000 arbeidsuren.

Maakte het programma een deels versnipperde indruk, door die diversiteit hebben de 53 gemeenten hun eigen identiteit kunnen versterken, zoals in het project *Local Heroes*, terwijl ze daarnaast investeerden in de bovenlokale evenementen. Deze poly-centrische aanpak toont overeenkomsten met het No-Tropolis concept, een van de onderzoeksprojecten in Via 2018 waar gezocht wordt naar een nieuwe definitie van stedelijkheid. Maastricht, Heerlen, Sittard-Geleen, Aken, Luik en Hasselt vormen samen weliswaar een verstedelijkt gebied, maar grootstedelijk kunnen we dat niet noemen, laat staan een metropool.

Een andere eigenschap van een metropool is dat die (meestal snel) groeit; ook dat is hier niet aan de orde, in de euregio noch in het Ruhrgebied. Laat onverlet dat Ruhr 2010 een nuttige leerschool kan zijn voor Via 2018, al is het maar omdat opgedane kennis en ervaring als het ware om de hoek verkrijgbaar zijn."

DE RIVALEN VAN MAASTRICHT

Behalve in Maastricht wordt op vijf andere plaatsen in Nederland gewerkt aan een bidbook voor Culturele Hoofdstad 2018. Hoewel er nog weinig bekend is, zijn de verschillen nu al groot. Er valt dus wat te kiezen. *door Benti Banach*

Maar liefst tien Nederlandse steden - of stedencombinaties - hebben de kandidatuur voor 2018 openlijk en serieus overwogen. Vijf hebben zich weer teruggetrokken, zoals Enschede en, heel even, Emmen ("De stad moet eerst maar eens culturele hoofdstad van Drenthe zien te worden," schreef een lokale scepticus). De Overijsselse Hanzesteden wilden alleen maar samen optrekken, terwijl de spelregels nadrukkelijk spreken van één stad die de kar trekt. Ook de kandidatuur van Arnhem-Nijmegen ging daardoor de mist in. Almere trok de kandidatuur in omdat de stad het onverantwoord acht in crisistijd fors in cultuur te investeren. Formeel zet een burgerinitiatief de kandidatuur voort, maar met goedbedoelende vrijwilligers zal het niet meevallen met een interessant *bidbook* te komen.

Wie zijn, behalve **ALMERE** dus, nog meer in de race?

2. FRYSLAN2018, dat de harde eis van Brussel 'geen regio, maar één stad' nog moet zien te omzeilen. De organisatie schuift daarvoor Leeuwarden naar voren, zoals Essen de titel voor Ruhr2010 incasseerde. Theatermaker Henk Keizer, bekend van Dogtroep en het Oerol Festival, is de Friese kwartiermaker; een artistiek en zakelijk leider moeten nog worden aangesteld. Het voorlopige budget van de provincie bedraagt 1,2 miljoen euro, wat Keizer met particulier geld verwacht aan te vullen tot drie miljoen. In verhouding tot de acht miljoen die Maastricht vrijmaakt, is dat weinig,

maar de remmen gaan in Friesland pas los als een onderzoek onder de Friese bevolking aantoont dat '2018' kan rekenen op een breed draagvlak.

Keizer noemt als speerpunt de Friese taal en cultuur. "Dat zijn je roots. Daarbij is van belang dat we in Europa vergelijkbare gebieden hebben die tweetalig zijn en waarbij ook krimp een rol speelt." Andere Friese thema's zijn de transitie van traditionele agrarische provincie naar een nieuwe samenleving, de relatie stad-platteland en watertechnologie. Interessante troeven zijn het jaarlijkse Oerol Festival op Terschelling, Ameland-Gameland en een nieuw Nordic Festival, dat het typische noordse gevoel moet ademen.

3. Kandidaat BRABANTSTAD bestaat alleen als een bestuurlijke samenwerking tussen Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Breda en Helmond. De Brabanders schuiven zoveel mogelijk cultureel gewicht op het bord van Den Bosch om aan de EU-eis van één stedelijke kandidatuur te voldoen. Van de zes kandidaten lijkt Brabantstad het verst gevorderd qua financiering, planning en communicatie. Het vijfkoppige artistiek team onder leiding van zwaargewicht Martijn Sanders (oud-directeur van het Amsterdamse Concertgebouw) heeft al een provinciale toezegging binnen van vijftig miljoen euro, dat de vijf deelnemende steden moeten matchen: verdubbelen dus. Volgens Sanders zijn het grote aantal kwalitatieve culturele instellingen (zoals Van Abbe Museum, Design Academy, Dansacademie, Zuidelijk Toneel) en het "unieke sociale DNA"

Interieur Timmerfabriek Maastricht. foto Zuiderlucht

van Noord-Brabant sterke wapens in de race. Een van de hoofdthema's wordt 'de onvoltooide stad', waarbij zowel de eigenheid en kracht van de afzonderlijke steden als hun streven om naar elkaar toe te groeien tot één conglomeratie uitgangspunt zijn. Andere krenten in de Brabantse pap zijn Vincent van Gogh, Jeroen Bosch en Art & Technology.

4. Artistiek leider Han Bakker brengt in **UTRECHT2018** zeer nuttige ervaring in, opgedaan toen hij betrokken was bij de organisatie van Culturele Hoofdstad in zowel Amsterdam (1987) als Rotterdam (2001). Utrecht acht zich met zijn universiteit en jeugdige bevolking zeer kansrijk. "We zijn de jongste en snelstgroeiende stad van Nederland, een stad van kennis en cultuur en met een historisch centrum," zegt Lonneke Laurant van Utrecht2018. Misschien dat het Maltezerhuis, de vestiging van de Nederlandse tak van de Orde van Malta, aan de Nieuwegracht, ook enig gewicht in de schaal legt, want in 2018 is ook Malta Culturele Hoofdstad. „Misschien is Utrecht zelfs te groot en te goed om in aanmerking te komen,” merkte intendant Peter de Haan blufferig op toen Utrecht zich kandidaat stelde. Gemeente en provincie hebben 1,2 miljoen uitgetrokken voor het *bidbook*.

5. DENHAAG2018, met aan het artistieke roer theatermaker Aus Greidanus, heeft van de gemeenteraad tot 2012 1,1 miljoen euro gekregen. De in de Haagse politiek sterk vertegenwoordigde PVV zal proberen de resterende uitgaven binnen de

perken te houden. Uit een voorstudie voor het Haagse *bidbook* blijkt dat men zich wil profileren als stad van Hagenaars en Hagenezen, maar ook als het plechtige, juridische The Hague en het multiculturele Hagistan. Al aanwezig: Mauritshuis, Gemeentemuseum, Crossing Border, Nationaal Toneel en Nederlands Dans Theater. Den Haag benoemt ook zijn makken: de lage cultuurparticipatie en het slechte imago van de stad. En net als bij iedere andere kandidaat schalt ook hier: 'We hebben héél veel in huis, maar het is te onbekend'.

6. MAASTRICHT 2018

Eind 2010 is voorzien in artistieke en zakelijke leiding (Guido Wevers respectievelijk Huub Smeets). De voorbereidingskosten van **Via 2018** tot de aanbidding van het *bidbook* in 2012 zijn begroot op ruim zeven miljoen euro, waarvan het grootste deel is toegezegd door de provincie Limburg, de gemeente Maastricht en de zes partnersteden. De grote kracht van de Maastrichtse kandidatuur schuilt in deze drietalige, Euregionale achterban, waar zich ook de schaduwzijde aftekent: het gebied ontbeert samenhang. De min of meer gezamenlijke geschiedenis (Gallo-Romeins, Karel de Grote, industrialisatie, mijnbouw) en cultuur (carnaval, Henric van Veldeke, processies, reuzenfeesten, blaasmuziek) bieden tal van aanknopingspunten voor een interessant programma. Tel daarbij op de musea, kunstvakopleidingen, symfonieorkesten, operagezelschappen en popfestivals, en je hebt een te vrezen kandidaat.

BOUWSTENEN VOOR

Het streven van Maastricht en ommelanden om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te worden, richt zich vooral op infrastructuur: hoe mensen en gebieden, vaak van andere nationaliteiten, met elkaar te verbinden. Aan ambities geen gebrek. "Maastricht zal de voorloper zijn in het verknopen van culturen." door *Wido Smeets*

'Kanalenkoning', werd de eerste koning der Nederlanden, Willem I, genoemd. Een geuzennaam. Na zijn staatsgreep en de bevestiging ervan door het Congres van Wenen (1815) investeerde de koning-ondernemer in een nieuwe infrastructuur voor de nog prille staat. In België, toen nog deel van het koninkrijk, richtte hij de Generale Maatschappij op, in het noorden stichtte hij de Nederlandsche Handel-Maatschappij (later de ABN). Hij liet wegen, kanalen en spoorlijnen aanleggen – waar hij zelf goed aan verdiende. Ook liet de Oranje-koning een netwerk van Kamers van Koophandel over het land leggen, een wat minder in het oog vallend onderdeel van de nieuwe *economische* infrastructuur.

Na de onafhankelijkheid van België in 1839 ontstond daar een vergelijkbare ontwikkeling. Economisch al behoorlijk bij de tijd, investeerde de nieuwe staat in een *culturele* infrastructuur. De staatkundige onafhankelijkheid moest in de hoofden van de burgers ook tot een mentale omslag leiden. Zo verrees gedurende de 19^e eeuw in bijkans elke stad van enige betekenis een Museum voor Schone Kunsten of een Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis, meestal opgetrokken in zwaar neoclassicistische stijl. De doelstelling was evident: in een Europa waar het nationalisme snel om zich heen greep, dienden de Belgen met gezwinde spoed een collectief bewustzijn te ontwikkelen.

Hoewel dat besef bij de huidige Nederlandse regering lijkt te zijn verdwenen (terwijl premier én vicepremier geschoold zijn als historicus) leert de geschiedenis dat elke succesvolle moderne samenleving steunt

op elkaar versterkende economische en culturele infrastructuur. Niet voor niets baseren grote internationale evenementen hun bestaansrecht op een variant van die combinatie. Of het nu de World Expo is, het WK Voetbal of de Floriade 2012, elke organisatie gebruikt het toverwoord 'infrastructuur' om de noodzakelijke miljoeneninvesteringen te rechtvaardigen.

Bij de steden die kandideren voor de titel Culturele Hoofdstad van Europa is het niet anders. De benodigde infrastructuur moet ook na het event kunnen renderen - zoals we in Nederland en België nog steeds profijt hebben van wegen, kanalen en musea uit de 19e eeuw. Een ander trefwoord in de positiebepalende verhandelingen van organiserende comités is 'identiteit' – door de sociaal-culturele draaikolk waar we in verzeild zijn geraakt inmiddels een containerbegrip.

Hoe het zij, de Culturele Hoofdsteden uit het verleden die zichzelf als succesvol betitelen, blijken dezelfde toverdrank te hebben genuttigd: een slimme mix van fysieke en mentale infrastructuren die leidde tot regionaal zelfbewustzijn en economisch succes. Meest sprekende voorbeeld is het Noord-Franse Lille dat na de titel van Culturele Hoofdstad in 2005 zijn besmeurde veren afwierp en ontbolsterde als een economisch goudhaantje. Dat de ontsluiting door de TGV richting Kanaaltunnel daar een niet te onderschatten rol in heeft gespeeld, is allesbehalve een diskwalificatie van dat succes, maar onderstreept juist het belang van moderne infrastructuur. Het nieuwe elan van de regio en het hervonden zelfvertrouwen van de bevolking, ondersteund door de van zelfspot druipende succesfilm *Bienvenues chez les Ch'tis*, laat ook hier zien welke kansen het hand-in-hand optrekken van cultuur en economie kunnen opleveren. Inmiddels is Lille zo fier op zichzelf dat

de stad het culturele-hoofdstadfeest van 2004 elke twee jaar nog eens dunnetjes overdoet in het festival *Lille XXL* – waarvan zestig procent wordt gefinancierd door het lokale bedrijfsleven.

Net als Lille maakt de organisatie van Ruhr 2010 in Essen melding van hervonden zelftrots bij de bevolking, in dit geval de *Ruhrries* die vorig jaar uit hun postindustriële lethargie ontwaakten en zich realiseerden dat ze niet perse hoefden weg te kwijnen tussen de roestige restanten van de voormalige mijn- en staalindustrie. Sinds de sluiting in 1986 hadden de Essenaren het tot cultuurtempel gerestaureerde mijncomplex *Zollverein* links laten liggen. Maar afgelopen jaar stapten de bijna getraumatiseerde ex-koempels en hun familie over hun schaduw heen om er nieuw zelfvertrouwen te tanken. De *Ruhrpott*, die nog niet zo heel lang geleden verstrikt leek te zijn geraakt in de spiraal van armoede en sociale ontwrichting, tooit zich nu met de eretitel *Kulturmetropol*. Voor een deel retoriek, jazeker, want het daadwerkelijke effect van het jaar culturele hoofdstad moet nog zichtbaar worden, maar scepsis en cynisme hebben plaatsgemaakt voor gevoel voor eigenwaarde en optimisme.

In Maastricht, eigenlijk in heel Zuid-Limburg, eigenlijk in de hele Euregio is historisch gezien van een vergelijkbare situatie sprake. Ook hier zijn de hoogtijdagen van industrie en mijnbouw voorbij, in Maastricht (de oudste industriestad van Nederland) net zo goed als in Aken, Genk en Luik (de oudste industriestad van België). Het zoeken is, zo meent Frank Cörvers, arbeidsmarktonderzoeker bij de Universiteit Maastricht, naar het zogenaamde 'comparatieve voordeel'. Dit door de econoom David Ricardo (1772-1823) gemunt begrip omschrijft

De Indemann (va

min of meer unieke productiefactoren die een stad of een gebied een 'natuurlijke' voorsprong geven op anderen. Meest sprekende voorbeeld is de mijnbouw, die vooral in de eerste helft van de 20^e eeuw een comparatief voordeel voor beide Limburgen was. Ze bracht economische welvaart en gaf de twee regio's ook een ziel, en identiteit. Het begrip van Ricardo als zodanig zit nog niet in zijn vocabulaire, maar het is het onderzoek naar zulke vormen van regionale eigenheid dat Guido Wevers, artistiek leider van Via 2018, de komende periode tot zijn kernactiviteit heeft benoemd. En het zou zo maar kunnen dat dit grensoverschrijdend

EEN NIEUW EUROPA

‘Je moet ervoor zorgen dat de expeditie voortdurend wordt gevoed.’

in Maurer United Architects) bij het Duitse Inden kijkt uit over de hele regio. foto Zuiderlucht

onderzoek, dat verworvenheden, hiaten en potenties van het gebied in kaart moet brengen, uiteindelijk – eureka! – een ‘comparatief voordeel’ van de regio definieert.

Het is een aanpak die veel verwantschap vertoont met een lezing die de Tilburgse hoogleraar Hans Mommaes in mei 2009, de Maastrichtse kandidatuur was nog erg pril, hield in het pas geopende cultuurhuis AINSI – dat ironisch genoeg alweer met sluiting wordt bedreigd. Zo’n kandidatuur, zei Mommaes toen, begin je niet met structuren, maar met *story lines*, verhaallijnen. Als meest typerend voorbeeld voor Zuid-Limburg

noemde hij... de mijnbouw. Door elk gebied lopen historische, sociale en economische verhaallijnen, over, onder en naast elkaar, als de slierten in een bord spaghetti. Het is zaak die verhalen los te weken, “zodat je een beter idee krijgt van de ruimte waarin je leeft”, aldus Mommaes. “Door oude en nieuwe structuren te ontdekken kom je tot een herdefinitie van het gebied. Zoeken naar nieuw betekent overigens niet per definitie dat je van het oude af wil. Het gaat om het creëren van nieuwe energie, nieuwe platforms. Het is een expeditie. Je moet vertrekken, en ervoor zorgen dat de expeditie voortdurend wordt gevoed.”

Ondanks de vertraging die Via 2018 afgelopen jaar heeft opgelopen, heeft Wevers inmiddels een tiental onderzoeksprojecten in stelling gebracht over verdwenen, bestaande en toekomstige vormen van culturele en economische infrastructuur. De uitkomst ervan, die de ‘ziel’ van de regio zal laten zien, komt begin 2012 in het *bidbook* terecht waarmee Maastricht de titel Culturele Hoofdstad wil binnenhalen. Zo wil de Vlaamse muzikant/journalist Stijn Meuris (Noordkaap, Stijn en de Sterren) die ‘ziel’ openbaren aan de hand van vijf korte TV-docu’s uit het gebied (zie pag. 7).

In het project van Artengineering worden de mogelijkheden van hergebruik van oude spoorlijnen in het gebied onderzocht. Poppodia als de Nieuwe Nor (Heerlen), Muziekgieterij (Maastricht) en Muziekodroom (Hasselt) proberen verbindingen met elkaar te leggen terwijl het onderzoek Mode-mapping van het Modemuseum in Hasselt de aanzet wil geven tot het verknopen van verkooppunten, zoals Fashion Clash, in de regio. Verder zijn er twee grensoverschrijdende onderwijsprojecten, vertaalt toneelgroep De Queeste eeuwenoude religieuze tradities (processies, Heiligdomsvaart Maastricht, Virga Jessefeesten Hasselt) naar de actualiteit, en gaat de BV Limburg *soundscape*s met taalklanken uit de Euregio in kaart brengen.

Het is maar een greep uit uiteindelijk dertig tot veertig onderzoeken die van het gebied een grensoverschrijdend laboratorium moeten maken. Een pakket dat overigens nog niet compleet is, vandaar dat Via 2018 instellingen, bedrijven en burgers blijft uitdagen om met nieuwe ideeën en voorstellen te komen.

‘Verbinden’ en ‘verknopen’ zijn terugkerende trefwoorden bij voormalig theaterdirecteur Guido Wevers. In wezen verschilt zijn opdracht niet veel van die van koning Willem I in 1815: infrastructuur brengt verbindingen tot stand, zowel materieel als mentaal, waardoor een gevoel van verbondenheid ontstaat en een gezamenlijke identiteit, maar ook welvaart en welzijn. Sceptici zullen de vraag opwerpen in hoeverre de moderne, geglobaliseerde samenleving überhaupt (nog) maakbaar

is. Optimisten kunnen repliceren door te verwijzen naar Willem I, die ook met een nieuwe Europese orde werd geconfronteerd, in geografisch (Verdrag van Wenen), economisch (industrialisatie) en sociaal (urbanisatie, moderniteit) opzicht. De nieuwe koning hield niet van dralen en eindeloos debatteren, maar van aanpakken. De handen aan de ploeg! Op pad!

Hoewel Willem I in zijn teksten niet voorkomt, plaatst ook Wevers zijn opdracht nadrukkelijk in internationaal perspectief, ook al is de Europese dynamiek van nu niet te vergelijken met die van toen. “De toekomst van Europa hangt samen met de verbondenheid van de deelstaten, die die zich veel vergaander moet ontwikkelen, die een ziel moet krijgen. Het verknopen van verschillende culturen, talen en juridische stelsels zal de Europese gedachte inhoud geven. Maastricht 2018 is bij uitstek een voorloper in het verknopen van culturen.”

Zo kan Maastricht 2018 zesentwintig jaar na het Verdrag van Maastricht, de bouwstenen aanleveren voor een nieuw Europa, zegt Wevers. Grote woorden, jazeker. Toch zou zo’n verknoping van culturen, met een daarbij horend nieuw zelfvertrouwen bij de inwoners, wel eens dat nieuwe comparatieve voordeel kunnen opleveren waar de regio zo’n behoefte aan heeft. Een aanzet daartoe vormde enkele jaren geleden de *Grünmetropole*, een toeristische verknoping van de voormalige mijnbouwgebieden in de Euregio. Het experiment flopte door de politieke, staatsrechtelijke en persoonlijke tegenstellingen die ontstaan wanneer een project grensoverschrijdend wordt. Kortom: in de internationale aanpak gingen succes én mislukking van het project schuil. Toch lijkt, paradoxaal genoeg, juist deze ‘Europese uitdaging’, met al zijn plussen en minnen, de belangrijkste troefkaart van Via 2018 om de titel van Culturele Hoofdstad binnen te slepen: Maastricht en de Euregio als Europees experimenteel gebied waar juridische en staatkundige tegenstellingen worden opgeheven. Eerst als proef, dan permanent. ☑

SPOORZOEKEN IN EEN ONTWRICHT

Met de zeilfiets van Tongeren naar het werk in Maastricht. Of vanuit Vaals op de monorailfiets Malmedy verkennen. Bureau Artgineering onderzocht of er een tweede leven bestaat voor het oude spoor- en tramnetwerk in de Euregio. Hoe krijg je dat mensen massaal en zonder remming de grens overgaan, waardoor het gebied als één geheel voelt? “Oude tracés maken deel uit van het gezamenlijk erfgoed.” door Benti Banach

Veel van de oude grensoverschrijdende spoorverbindingen zijn overwoekerd of verdwenen. Afbeeldingen Bureau Artgineering

Het gebied dat zich kandidaat stelt om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te zijn, wil maar geen geheel worden. Een ontwricht territorium, noemen Aglaée Degros en Laurens Boodt de Euregio. Cultuur kan een belangrijke bindingsfactor voor een regio zijn, net als landschap en infrastructuur. Niet met van bovenaf opgelegde ingrepen, maar langs oude economische verbindingen die behoren tot de ‘Euregionale’ geschiedenis.

Degros en Boodt, werkzaam bij bureau Artgineering in Rotterdam, onderzoeken of hergebruik van de in onbruik geraakte spoor- en tramtracés in de Euregio nieuwe, grensoverschrijdende stromen op gang kan brengen, waardoor het gebied uiteindelijk als eenheid wordt ervaren, met één identiteit.

Één gebied betekent voor Degros trouwens geen eenheidsworst. Want wie pleit voor het slechten van alle barrières heeft nooit van de *border paradox* gehoord. Hoe groter de verschillen in de Euregio op de woningmarkt, in de arbeidssector en op cultureel vlak, hoe meer de grenzen juist als een brug fungeren en bewegingen op gang brengen. Want de mens is opportunistisch: gaat daar wonen, werken en recreëren waar het voordeliger, aantrekkelijker en interessanter is. En dat is vaak aan de andere kant van een grens, waar het gras groener is.

Deze paradox heeft geleid tot (ooit) de dagelijkse trek van Waalse arbeiders naar keramiekkraanfabriek Sphinx in Maastricht, van Duitse mijnwerkers die de harde gulden in Limburg verkozen boven de geïnflateerde Mark, van Nederlanders die – nog steeds – profiteren van de Belgische

woningmarkt en Duitse benzineprijzen. En, laatste maar niet de minste, tot het welig tierend drugstoerisme.

De massale verplaatsingen in de Euregio kwamen in de 19e eeuw op gang met de opkomst van de textiel-, metaal- en keramiekindustrie. Zo ontstond tussen 1830 en 1890, om goederen en arbeidskrachten aan- en af te voeren, een fijnmazig netwerk van spoor- en tramwegen. Een netwerk dat, vooral in België, met vurige instemming van de katholieken is aangelegd. Tram en trein immers voorzagen in snelle verbindingen tussen platteland en fabriek en voorkwamen dat arbeiders voor hun werk gingen verhuizen naar de stad, waar ze waren overgeleverd aan sociaal verval en het rode gevaar van de socialisten. Om die reden zijn de steden in de Euregio nooit echt heel groot geworden, aldus de onderzoekers van Artgineering. Volgens

Aglaée Degros verdient die periode uit de geschiedenis veel meer aandacht. „Mensen in de Euregio weten dat er een rijke industriële geschiedenis is, maar niet dat die industrie consequenties had voor de verbindingen.”

Over een klein deel van de honderden kilometers baanvak van weleer rijden nog altijd treinen. Het merendeel van de verbindingen echter is overwoekerd, verdwenen, veranderd in een weg of geprivatiseerd. Het netwerk telt diverse *missing links*, stukken baanvak die zijn geprivatiseerd of niet meer bestaan, zoals tussen Maastricht en Kanne, waar een tram liep die diverse omwonenden zich nog levendig kunnen herinneren. Maar er zijn ook nog lange tracés zichtbaar in de vorm van paden in het landschap, bomen en struiken die fraaie curven beschrijven, bruggen en viaducten; en regelmatig liggen er ook nog rails.

De onderzoekers Degros en Boodt constateren dat zich overal in de Euregio particulieren en heemkundeverenigingen bezighouden met het documenteren, beheren en opknappen van dit soort tracés. Zo zijn er boekjes en een dvd over de tramlijn Maastricht-Vaals, probeert in de Ardennen een actiecomité de privatisering van een oud tramtracé te voorkomen, en ijveren de *Eisenbahnfreunde Grenzland* voor de revitalisering van het baanvak van Stolberg naar Eupen uit 1889. Degros: „Mensen zijn zich ervan bewust dat de tracés deel uitmaken van het gezamenlijk erfgoed. Het is een deel van hun identiteit.”

Als Maastricht en de Euregio inderdaad Culturele Hoofdstad worden, dan moet het meer dan alleen een cultureel programma zijn dat de inwoners nader tot elkaar brengt. Daarom waarschuwt Degros ervoor dat een onderzoek naar oude verbindingen in het gebied niet blijft steken in nostalgie. „We delen dat erfgoed samen. De uitdaging is nu het besef en de identiteit die overal op lokale schaal aanwezig zijn naar Euregionaal niveau te tillen.”

Artgineering bestudeert daarvoor drie oude tracés, de stedelijke route Hasselt-Maastricht-Vaals-Aken (inclusief de geplande lightrail Maastricht-Hasselt en de in 1938 verdwenen tramlijn Maastricht-Vaals), de lijn van Maastricht naar Kanne-Riemst-Bassenge- Hannut

en het traject Aken-Sankt Vith dat een uitgesproken landelijk en bosrijk karakter heeft. Het Rotterdamse bureau dankt de opdracht naar eigen zeggen niet aan de euregionale roots van het team (Boodt is Nederlander, Degros is Waalse, mede-eigenaar Stefan Bendiks is Duitser), maar aan de integrale kijk van Artgineering op infrastructuur. Planologen zijn gewoon om een strikte scheiding aan te brengen tussen verkeers- en verblijfsfuncties, maar infrastructuur heeft ook een grote belevingswaarde, benadrukt Degros. „Kijk naar Boulevard Haussmann in Parijs. Dat zijn gebouwen én de boulevard, die werken samen. Of de N4, de oude verbindingsweg tussen Luxemburg en Brussel. Mensen zetten N4 op hun visitekaartje, ze identificeren zich heel sterk met de weg. Zelfs mensen die tien kilometer van de N4 vandaan wonen, willen meedoen. Infrastructuur kan identiteit geven aan een territorium.”

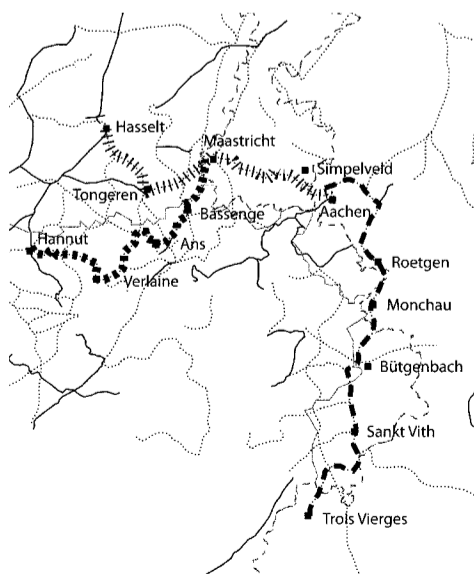
Voor een integrale benadering van infrastructuur werkt het bureau daarom in de regel samen met sociologen, historici, economen, landschapsarchitecten en kunstenaars. Zo ook bij de huidige verkenning in de Euregio. Na de grondige inventarisatie van de drie tracés worden er werkateliers gevormd die de mogelijkheden van het netwerk over de landsgrenzen heen onderzoeken. Mogelijke oplossingen worden ingepast in bestaande plannen zoals de tramway in Luik en het Vlaamse Spartacusplan, waar de lightrail tussen Maastricht en Hasselt deel van uitmaakt. De resultaten worden pas in de loop van dit jaar bekend en opgenomen in het bidbook Maastricht Culturele Hoofdstad 2018. Artgineering spreekt de verwachting uit dat het netwerk zeker kan worden hergebruikt. Daarbij denkt Laurens Boodt op de eerste plaats aan fietsverkeer. „Spoor- en tramtracés zijn erg vlak en daarom geschikt voor de fiets. Bovendien waren het directe verbindingen, het spoor ging recht door het dorp en werkte heel efficiënt. De tram is dan ook niet in verval geraakt vanwege het tracé maar vanwege de opkomst van de auto.”

Bij fietsverkeer moeten we anno 2018 niet alleen denken aan onze vertrouwde tweewieler. Degros noemt hybride oplossingen als de *Pentacycle*, een fiets ontworpen voor een verlaten stuk

monorail bij Orléans, de *White*, een soort zeilfiets, en de *Sysselheisen Trampe*, een vernuftige fietslift die de fietser de berg op helpt, en de ontwikkelingen op het gebied van elektrisch transport. „Maar we zoeken niet alleen naar nieuwe verkeersmogelijkheden, ook naar nieuwe functies langs de routes, naar nieuwe mogelijkheden die het landschap biedt.”

En wie gaat er gebruik maken van die nieuwe grensoverschrijdende verbindingen? Degros noemt diverse mensenstromen die dagelijks de grens overtrekken, vooral om te recreëren, te shoppen of te werken. Ook de diverse Euregionale kenniscentra en bedrijfjes daaromheen kunnen een nieuwe beweging veroorzaken in de vorm van pendelende studenten en hoger opgeleide werknemers. „Het zou jammer zijn als de infrastructuur uiteindelijk alleen recreatief worden gebruikt. Daarmee zijn we niet tevreden.”

Nieuwe verbindingen kunnen behalve cement voor de Euregio ook verminderd autogebruik betekenen, de band tussen stad en platteland – net als in de 19^e eeuw! – versterken en de leefbaarheid in de krimpende regio waarborgen. „In krimpgebieden is een betere bereikbaarheid van de beschikbare infrastructuur fundamenteel. Er komen minder scholen, het netwerk kan ervoor zorgen dat deze toch goed bereikbaar zijn. En ouderen kunnen ervan gebruik maken als ze de drukke stad willen verlaten maar toch van de stad of van zorgvoorzieningen gebruik willen maken.” [ZL](#)

De oude tramtracés in kaart gebracht.

In een audiovisuele zoektocht naar de essentie van dat Euregio-gevoel heeft kwartiermeester Guido Wevers van Via 2018 mij als regisseur en presentator de opdracht gegeven om in vijf kortfilms van telkens tien minuten te peilen naar wat ons bindt - en onderscheidt. Noem het een bevraging, noem het een video-essay: hoofdzak is om straks uit te komen met een eigenzinnig video-project waarin hopelijk duidelijk wordt wie wij zijn, waar we vandaan komen en vooral: waar we collectief naartoe evolueren met de Euregio.

Eén ding werd al meteen duidelijk, iets waarmee ik het niet méér eens kon zijn: het video-project Via 2018 mocht zeker geen klassiek promotieplaatje opleveren. Dus geen commercieel geïnspireerd marketing-ding met obligate helikoptershots of flitsende Eurovisiesongfestival-beelden. Neen, dit moest verder gaan dan de doorsnee Vlaanderen Vakantieland-achtige reportages. En dus hebben we gekozen voor een enigszins eigenaardige setting, voor opmerkelijke graphics en voor een geheel eigen film- en presentatiestijl. Het resultaat zal hoe dan ook afwijkend zijn. Ernstig maar met humor, voor zover die omschrijving bestaat. Feiten gekoppeld aan fictie en wensdromen.

In de vijf kortfilms komen thema's aan bod die één ding gemeen hebben. Namelijk de vaststelling dat *all things Euregional* opvallend veel eigenschappen vertonen met een zwerm. Een zwerm zoals in een zwerm vogels, maar ook: een zwerm in de filosofische en sociologische betekenis. Hoe gedragen mensen in groep zich? Hoe liggen de verhoudingen tussen bewoners van naburige streken, hoe valt de onderliggende sfeer te beschrijven die hen al dan niet bewust bindt? En vooral: valt er een bijna meetbare verbondenheid te onderscheiden in de Euregio?

Wij denken van wel. Sterker nog: het siert de Euregio-bewoners dat zij zichzelf zien als een zwerm. Hermetisch van vorm, lichtjes diffuus van uitzicht, maar uiterst mobiel en breeddenkend van gedrag. Het zou de ultieme definitie van modern en pan-Europees kunnen zijn.

STIJN MEURIS
(filmmaker, zanger, tv-producent)

Chantal Dasonville

Guido Wevers

Airan Berg

Rick Takvorian

Stijn Huijts

HOE GAAN WE HET DOEN?

In aanloop naar het *bidbook* dat in 2012 gepresteerd gaat worden, zijn de eerste projecten gelanceerd. Ze worden begeleid door een artistiek team onder leiding van Guido Wevers.

De toekomst van Europa wordt bepaald door de manier waarop de lidstaten hun grenzen willen slechten en samen willen werken. Europa weet de samenhang van de lidstaten nooit gestalte zal krijgen als die niet wordt *bezield*. Maastricht en de partnersteden Hasselt, Aken, Luik, Heerlen, Sittard-Geleen, Eupen, Maastricht en de Provincies Nederlands en Belgisch Limburg, Regio Aachen, Province de Liège en de Deutschsprachige Gemeinschaft België kunnen hierin een voorbeeld zijn. Het is onze stellige overtuiging dat wij inwoners van de Euregio Maas-Rijn Europa de weg kunnen wijzen. Precies hier, waar verschillende landen en culturen tegen elkaar aan schuren en waar cultuurhistorisch de bakermat van Europa ligt. Hier willen wij het project Culturele Hoofdstad 2018 gebruiken om te laten zien hoe je die samenhang kunt realiseren.

Dat doen wij niet alleen om Europa een plezier te doen maar omdat we dat simpelweg verplicht zijn aan onszelf. Onze toekomst hangt ervan af. Willen onze kinderen hier toekomst hebben, dan zullen we er in moeten slagen over de grenzen heen een chemie te laten ontstaan tussen mensen, samenhang creëren tussen steden en landen. Cultuur is hét instrument om die chemie, die samenhang te ontwikkelen.

Hoe gaan we dat doen? We gaan op vele fronten “verbindingen” tot stand brengen. Fysieke verbindingen. Dat openbaar vervoer moet nu echt eens worden gerealiseerd. Mentale verbindingen. We moeten elkaar leren kennen, delen met elkaar wat we hebben, maken dat we – zo we die al niet hebben - geschiedenis krijgen met elkaar. We leven in een gebied waar de kwaliteit van leven groot is. Onze steden worden omringd door een prachtig landschap. Er is ruimte van leven. Tegelijkertijd is de wereld binnen handbereik via moderne communicatiemiddelen. Laten we deze mogelijkheden benutten om creatieve industrie en een nieuwe stedelijkheid te ontwikkelen en om kleinschaligheid verder uit te bouwen.

Eind dit jaar moet het *bidbook* klaar zijn waarmee we de nominatie CHvE2018 willen verzilveren. Wij roepen U op, U die hier woont en werkt, U culturele instellingen, U die wel of niet georganiseerd bent, U die niets met cultuur van doen heeft, U die dit leest:

Hoe ontwikkelen we die verbindingen? Hoe benutten we de mogelijkheden van onze steden, ons landschap, onze kennis-industrie, onze creatieve industrie? Hoe lukt het ons U te betrekken in dit proces? En hoe slagen we erin dit alles van betekenis voor Europa te laten zijn? Stuur ons uw gedachten op: www.via2018.eu

Guido Wevers, Artistiek leider VIA 2018

Projecten

1. **Position paper University:** beschrijving van de positie van Maastricht en regio, € 24.380
2. **Scholenproject:** schooljeugd in Euregio werkt met professionele kunstenaars, € 400.000
3. **Filmproject:** docufilms van Stijn Meuris, € 225.000
4. **Spoorproject:** onderzoek van bureau Artgineering naar hergebruik railinfrastructuur, € 40.000
5. **Popmuziek:** podia werken samen om beginnende bands te stimuleren, € 40.000
6. **Mode:** modemapping vanuit modemuseum Hasselt. € 10.000
7. **Hon-project:** Scholenproject, opbouw beeld van Niki de Saint Phalle. € 40.000
8. **Toneelgroep de Queeste,** theaterproject rond binnengrenzen, € 40.000
9. **Sing A Song:** Zangproject in regio Aken. € 80.000
10. **VIA2018 Tune:** Compositieopdracht voor een toekomstige tune. € 4000
11. **Toneelstadfestival:** de Euregio als draaischijf voor theatrale samenwerking, € 40.000
12. **Soundscapes:** Project dat taalklanken in de Euregio onderzoekt, € 20.000
13. **Muziekgieterij/De Nor/MuziekOdroom:** grensoverschrijdend popproject, € 40.000
14. **KrokusFestival/FestivalJong:** Project rond jeugdtheater en dans door jongeren, € 40.000
15. **Breakfest:** project rond straatcultuur € 40.000
16. **De Pijnders:** theaterproject rond volksculturele/religieuze iconen, € 75.000
17. **Agoratheater St.Vith:** thematheater over identiteit € 40.000
18. **Nederlandse Dans Dagen/Ann Van den Broek:** dansproject € 40.000
19. **Cultura Nova,** grensoverschrijdende projecten, artistieke verdieping, € 40.000
20. **Chudosnick Sunergia:** project rond amateurmuziek, € 40.000
21. **Humorfestival:** project rond Euregionale humor, € 40.000
22. **Pays des Danses:** choreografie amateurdansers in verschillende steden Euregio, € 30.000
23. **Collectors House:** Presentatie privé- en bedrijfscollecties beeldend kunst, € 40.000
24. **No-Tropolis/Zuidstad:** onderzoek naar identiteit in verhouding stedelijkheid en platte land, € onbekend
25. **Dead Songs/Dead Cinema's:** oude bioscoopzalen geven hun verhalen prijs, € onbekend
26. **Henric van Veldeke:** muziekproject, € onbekend
27. **Opera- en muziekfestival,** € onbekend
28. **Performance AS/Aken-Heerlen:** versterking culturele samenwerking € onbekend
29. **MARRES/FRAC Duinkerken:** tentoonstelling Timmerfabriek, € onbekend
30. **White Elephant:** project rond culturele immigratie, € onbekend
31. **Euregionaal Dansplatform:** Impuls voor grotere samenhang Euregionale dans, € onbekend

“Natuurlijk is de ambitie groot. Culturele Hoofdstad van Europa zijn heeft een enorme impact en uitstraling die vaak jaren duurt. Kijk maar naar steden als Lille, Essen en Liverpool. Ze plukken er nog altijd de – economische – vruchten van dat ze in het verleden culturele hoofdstad zijn geweest. Onze kandidatuur voor Europese Culturele Hoofdstad 2018 was eerst vooral een politieke keuze, die nog moest bekijken. Dat is inmiddels aardig gelukt en nu begint de trein richting het indienen van het bidbook in 2012 op gang te komen.”

Aan het woord is **Odile Wolfs**, gedreven en bevlogen cultuur-gedeputeerde van de Provincie Limburg. In het knoopsgat van haar modieuze jasje blinkt een sierspeldje met de tekst Via 2018 'Ik ben cultureel kapitaal'. De slogan van de campagne. Het typeert haar. Wolfs heeft zich altijd sterk gemaakt om het culturele zelfbewustzijn van Limburg te vergroten. Het Calimero gevoel is aan haar niet besteed. "Cultuur draagt bij aan de versterking van onze identiteit door kunst, gewoonten, streektaal, monumenten, bijzondere architectuur en culturele planologie. Cultuur bepaalt mede het gezicht van de provincie en daarmee de aantrekkelijkheid voor bezoekers en bewoners. Alleen maar elementen die bijdragen aan een authentieke en zelfbewuste provincie. In dat licht moet je ook een activiteit zien als de TEFAF Business Meeting." Tijdens The European Fine Art Fair in Maastricht organiseert de Provincie Limburg jaarlijks een business-meeting. In 2011 staat de TEFAF Business Meeting (TBM) in het teken van de waarde van cultuur voor het vestigingsklimaat in Limburg en de versnellende kracht die uitgaat van het Europese project 'European Capital of Culture'. Het doel van de TBM 2011 is om (creatieve) ondernemers te informeren en enthousiasmeren over de waarde van cultuur en de kandidaatstelling van Maastricht voor Europese Culturele Hoofdstad 2018.

Provincie Limburg organiseert

TEFAF Business Meeting

Over de economische waarde van cultuur en European Capital of Culture

Vrijdag 18 maart 2011 organiseert de Provincie Limburg in samenwerking met de stichting 'Via 2018 Maastricht' de 6^e TEFAF Business Meeting in het MECC Maastricht. De bijeenkomst staat in het teken van de waarde van cultuur voor het vestigingsklimaat in Limburg en de versnellende kracht die uitgaat van het Europese project 'European Capital of Culture'.

siasmeren over de waarde van cultuur en de kandidaatstelling van Maastricht voor Europese Culturele Hoofdstad 2018.

'Mijn motto voor deze coalitieperiode is 'Investeren in Mensen', want alles in mijn portefeuille draait om de mensen in Limburg' laat haar website weten. "Ik wil dat zoveel mogelijk mensen – liefst actief – participeren in cultuur. Of dit nu een 4-jarige kleuter is die op een blokfluit speelt, een 70-jarige die met hart en ziel op de toneelplanken staat of een 35-jarige die de meest exquise tentoonstellingen op het terrein van de beeldende kunst organiseert. Investeren in actieve cultuurparticipatie geeft Limburg een betekenisvolle ontmoeting, waarin mensen hun eigen culturele talent ontwikkelen in een inspirerende omgeving. Bestuurlijk spreek je dan onder meer over vol inzetten op het realiseren van de ambities met betrekking tot bijvoorbeeld de Floriade 2012, de Culturele

Ik ben cultureel kapitaal

Biografie Limburg en het WK Wielrennen 2012 dat wij organiseren en uiteraard Maastricht Europese Culturele Hoofdstad 2018."

Evenementen waarmee de Provincie wil aansluiten op de behoeften en wensen van de gemeenten en de regio's. In Noord/Midden-Limburg is de keuze gemaakt om op de wereldtuinbouwtentoonstelling Floriade 2012 cultuur te promoten. In Zuid-Limburg is de keuze gemaakt om samen met Maastricht te kandideren voor de titel Europese Culturele Hoofdstad 2018. Waarbij de gemeente Maastricht en de Provincie Limburg de belangrijkste trekkers van deze ambitie zijn.

Cultuur als vliegwiel voor een zelfbewuste provincie

Wolfs: "Maastricht is dé meest Europese stad van Nederland. Maastricht heeft een natuurlijke connectie met de Europese buurlanden België en Duitsland. In Maastricht proef en voel je Europa. Soms is het moeilijk om grensoverschrijdende samenwerking tot stand te brengen. Daarin kan de kandidatuur voor Europese Culturele Hoofdstad een breekijzer zijn. Cultuur is een belangrijke economische en sociale motor. Cultuur, creativiteit, cultureel aanbod en creatieve broedplaatsen zijn van directe invloed op het vestigingsklimaat, de sociale samenhang en de kwaliteit van leven in een gebied. Juist daar valt in onze Euregio winst te halen. Daar zijn alle partijen het over eens. Daarom wordt Maastricht in haar ambitie om in 2018 Europese Culturele Hoofdstad te worden, gesteund door alle omringende steden, regio's en provincies in Nederland, België en Duitsland. Dat alleen al is een mijlpaal in de euronale samenwerking en illustreert de vliegwiel-functie van de kandidatuur. Wij willen samen excelleren en barrières doorbreken om een cultuurregio van Europees formaat neer te zetten." Voor Odile Wolfs is het belangrijk dat Limburg verbindingen legt tussen sectoren, mensen, instellingen en omliggende regio's en ook investeert in de basis die nodig is voor experiment en innovatie. Ze wijst glimlachend op haar speldje. "Ik ben cultureel kapitaal. Het draait niet alleen om talent dat je van ver haalt. Benut vooral ook de kwaliteiten in de eigen regio. En dan hebben we het niet alleen over Maastricht,

maar het hele gebied tussen Hasselt, Luik, Aken, Eupen, Heerlen en Sittard-Geleen, met Maastricht als cultuurcentrum voor 2018. We hebben al veel en we investeren daar nog meer in. Cultuur is een belangrijke economische factor, maar dat niet alleen, het maakt mensen weerbaarder, creatiever en kritischer. Over kritiek op culturele ambities gesproken. "Nee, het artistiek plan Via 2018 is geen speeltje van een bepaalde elite. Ik vind het van belang dat de kandidatuur voor Europese Culturele Hoofdstad niet een elitair project is, maar de hele regio ten goede komt. Eén van de criteria van Europa is juist inzichtelijk te maken wat de titel Europese Culturele Hoofdstad je moet of kan brengen, welke doelen je daaraan stelt en hoe je die onder andere met programmering wil bereiken. Sprekende voorbeelden daarvan zijn de Europese Culturele Hoofdsteden Liverpool, Lille en Essen, waar echt sprake is geweest van een omwenteling door cultuur. Via 2018 voltrekt zich langs een aantal sporen waarbij de betrokkenheid van de Limburgse bevolking voorop staat. Natuurlijk, dat kost geld. Het geldt dat in het project wordt gestopt is nooit weggegooid. Ook als Maastricht de titel onverhoopt niet binnenhaalt -dat kan ik me overigens nauwelijks voorstellen dus daar ga ik uiteraard niet van uit- betekent het dat er flink is geïnvesteerd in de Limburgse cultuur. In deze euregio is cultuur niet alleen voor het vestigingsklimaat van belang. Ook kan bewezen worden dat cultuur en een project als Europese Culturele Hoofdstad van Europa mensen met elkaar kan verbinden ondanks de scheiding door fysieke geografische grenzen en taal."

Frans Hermans

Daar zit Limburg in

provincie limburg

Maastricht

2018 ?

Maastricht stelt zich kandidaat voor Europese Culturele Hoofdstad 2018.

Culturele hoofdstad worden biedt een stad en regio aanzienlijke kansen. Door 'awareness' te genereren bij bedrijfsleven, kennisinstellingen en culturele partners ontstaat waardecreatie die meerwaarde oplevert. Lille, Liverpool en Essen zijn in 2004, 2008 en 2010 Europese Culturele Hoofdstad geweest.

Wat zijn de ervaringen van ondernemers, creatieve organisaties en bedrijven?

Een bloemlezing.

Essen-Ruhr 2010

'De grote uitdaging voor Essen als culturele hoofdstad 2010 was om zoveel mogelijk geïnteresseerden te bewegen naar Essen-Ruhr te komen. Daar zijn we zonder meer in geslaagd. Ga maar na: 10,5 miljoen bezoekers -waarvan twintig procent uit het buitenland afkomstig- zorgden onder meer voor vijftien procent meer hotelovernachtingen. (Inter)nationale reisbureaus deden uitstekende zaken. 'Essen-Ruhr cultuurhoofdstad' was in 2010 een aansprekende reisbestemming.'

Andreas Wietheger, hoofd Marketing und Vertrieb Ruhr Tourismus GmbH

De betekenis van Essen culturele hoofdstad heeft zowel internationaal als nationaal zijn vruchten afgeworpen. Internationaal zie je dat het huidige Ruhrgebied in Europa veel duidelijker op de kaart staat. Nationaal ervaar je de positieve werking van het cultureel-economisch debat op het vlak van regio- en stadsontwikkeling en stedenbouw.'

Guido Zakrzewski, waarnemend voorzitter Industrie- und Handelskammer Essen IHK

'In vergelijking met het jaar ervoor heb ik vijftien procent meer (tevrede) gasten mogen ontvangen. Wat me erg heeft aangesproken, is de manier waarop bedrijven en instellingen uit Essen en omgeving hun bijdrage aan dit evenement door onder meer samenwerking en sponsoring hebben geleverd. Indrukwekkend, zonder meer.'

Maximilian Bosse, directeur hotel Essener Hof

Culturele hoofdstad in 2010

Aantal bezoekers: **10,5 miljoen**
 Aantal evenementen/voorstellingen: **5.500**
 Financiële opbrengst: **62 miljoen euro**
 Aantal inwoners: **576.000**
 Aantal studenten: **178.000 (Ruhrgebied)**
 Agglomeratie/regio: **5,3 miljoen inwoners (Ruhrgebied)**
 Geboorteplaats van: **Alfred Krupp, Max Moszkowicz**
 Website: **www.essen.de**
www.essen2010.com

Het Ruhr 2010 project 'Flying Grass Carpet' was het eerste internationale project dat ons bureau uitvoerde. Voor ons opende het deuren naar internationaal zakendoen.'

Nils Borghs, partner Planungsbüro Vierfahrt, Essen

Lille 2004

‘Lille 2004 heeft het imago van onze stad aanzienlijk veranderd in heel positieve zin. Lille is een bruisende stad geworden. In 2004 mochten we niet minder dan negen miljoen bezoekers verwelkomen. Van alle activiteiten zijn in totaal drie miljoen entreebewijzen verkocht. Lille als culturele hoofdstad heeft niet alleen in 2004 inspirerend gewerkt. Niet voor niets hebben we Lille 3000 opgericht. Een organisatie met dezelfde spirit als in 2004 die het succes van onze stad gaat continueren’

Thierry Lesueur, algemeen coördinator Lille 2004 en Lille 3000

Culturele hoofdstad in 2004
 Aantal bezoekers: **9 miljoen**
 Aantal evenementen/voorstellingen: **2.500**
 Financiële opbrengst: **74 miljoen euro**
 Aantal inwoners: **227.000**
 Aantal studenten: **10.000**
 Agglomeratie/regio: **2 miljoen inwoners**
 Geboorteplaats van: **Charles de Gaulle, Philippe Noiret**
 Website: **www.lilletourism.com**
www.lille2004.com

‘Het mooie van Lille 2004 was dat alle kunst- en cultuurorganisaties en instellingen actief hebben meegedaan om Lille cultureel op de kaart te zetten. Het is gelukt om iedereen te overtuigen en te mobiliseren. Dat gevoel hebben we kunnen vasthouden in een samenwerkingsverband tussen musea uit de regio onder de naam ‘Lille Metropolitan Art Programme’. Nog steeds een positief uitvloeisel van Lille 2004’

Anne-Francoise Lemaître, communicatiedirecteur Palais des Beaux Arts de Lille

‘2004 was één groot feest. Zowel voor de inwoners van Lille als voor de (buitenlandse) bezoekers. Internationaal telt Lille weer mee. In 2004 zorgden 1,4 miljoen toeristen voor in totaal 2,4 miljoen overnachtingen. Lille speelt mee in de Champions League van bijzondere, bezienswaardige steden.’

Thierry Mabilbe de Poncheville, algemeen directeur Agence pour la Promotion Internationale de Lille Métropole

‘Lille 2004 was een groot succes. De sfeer in de stad was geweldig, zeker ook omdat er constant heel bijzondere dingen gebeurden op cultureel gebied. Zakelijk gezien boekte onze hotelketen tien procent meer omzet. Maar nog belangrijker, die meeromzet hebben we in de jaren erna kunnen vasthouden. Cultuur én economie met elkaar verbinden werkt dus’

Jean Claude Kindt, hoteleigenaar en mede-voorzitter van SLIH Société Lilloise d'Investissement Hôtelier

Liverpool 2008

‘Vóór 2008 hebben we hier in Liverpool te veel zaken op de lange baan geschoven. Liverpool culturele hoofdstad was een enorme stimulans om grote infrastructurele projecten daadwerkelijk uit te voeren. Die infrastructurele versnelling had een enorme impact op de economie van de stad en de regio. In 2008 bezochten vijftien miljoen mensen Liverpool. Een kwart daarvan was nog nooit in Liverpool geweest. Internationaal is Liverpool na 2008 veel meer dan louter voetbal en de Beatles.’

Jack Stopforth, voorzitter Chamber of Commerce

‘Liverpool is een aansprekende stad geworden. Een sterk ‘merk’. Daar heeft Liverpool 2008 heel hard aan meegewerkt. Mede dankzij publiekprivate samenwerking is het imago van onze stad sterk verbeterd. Er heeft een sociale transformatie plaatsgevonden. We zijn er trots op dat we tegenwoordig een toeristen- en handelsstad zijn. Inwoners geloven weer in hun stad en willen hier niet meer weg. Met dank aan Liverpool culturele hoofdstad.’

Beatriz Garcia, directeur European Capital of Culture Research Programme, University of Liverpool

Culturele hoofdstad in 2008
 Aantal bezoekers: **15 miljoen**
 Aantal evenementen/voorstellingen: **7.000**
 Financiële opbrengst: **70 miljoen pond**
 Aantal inwoners: **436.000**
 Aantal studenten: **50.000**
 Agglomeratie/regio: **816.000 inwoners**
 Geboorteplaats van: **De Fab Four, Cilla Black**
 Website: **www.visitliverpool.com**
www.liverpool08.com

‘Gelijktijdig met de start van Liverpool Culturele Hoofdstad van Europa in mei 2008 openden wij -zoals was afgesproken met de organisatie van Liverpool 2008- het Liverpool One Retail-Center met onder meer de thema's stadsontwikkeling en nieuwe identiteit van de stad. Op de eerste dag mochten we al 100.000 bezoekers verwelkomen.’

Donna Howitt, marketing directeur Liverpool One Retail Center

‘Zonder de status van Cultuurhoofdstad was het ons nooit gelukt grote muzikfestivals naar Liverpool te halen. Liverpool 2008 heeft voor ons tal van (Europese) deuren geopend. De MTV-Europe Music Award in Liverpool laat zien dat we in de muziekscene weer helemaal meetellen.’

Gordon Roos, directeur Creative Universe

Daar zit Limburg in

provincie limburg

Huub Smeets, voormalig directievoorzitter van Vesteda Groep en eerder directeur Stadsontwikkeling en Grondzaken in Maastricht is bestuursvoorzitter Stichting Maastricht/Euregio Europese Culturele Hoofdstad 2018. Smeets vindt er geen doekjes om. "Ik denk dat de oprichters van de stichting uiteindelijk

Vertrekpunt Maastricht Culturele Hoofdstad 2018

bij mij zijn uitgekomen omdat ik in mijn achterliggende bestuurlijke carrière zowel de publieke als private zaak heb gediend en mijn brede belangstelling voor cultuur zal ook niet onopgemerkt zijn gebleven." Smeets is onder meer voorzitter van de Werner Mantz Stichting en sinds 2008 lid van de Raad voor Cultuur. Die raad adviseert de regering en het parlement over algemeen bindende voorschriften over het te voeren beleid van het Rijk op het terrein van cultuur.

"Ik heb wat met cultuur en van oudsher vind ik het ook plezierig om een maatschappelijke bijdrage te leveren. Ik vind Maastricht op weg naar Culturele Hoofdstad 2018 interessant en het doet er toe. Eerste vereiste op die route is om een slagvaardige organisatie op poten te zetten. Ik ben, evenals de Europese Commissie trouwens, van mening dat een dergelijk bestuur onafhankelijk moet kunnen opereren los van politieke invloeden. Je bent acht jaar bezig met het proces naar die Europese hoofdstad, dan kunnen zich in het politieke landschap nogal wat veranderingen voordoen. Terwijl het uiteindelijk draait om de culturele diversiteit en kwaliteit van cultuuruitingen. Over die eigen positie zijn nu duidelijke afspraken gemaakt in een code of conduct, waarin de politiek zich terughoudend opstelt. Artistiek directeur Guido Wevers en ik zijn zo in staat om inhoudelijk onafhankelijk te werken ten opzichte van de politiek en de Raad van Toezicht.

De leden van de Raad van Toezicht hoeven ook niet meer dwingend een politiek bestuurder te zijn."

Smeets begrijpt dat het noemen van bedragen om het project naar een gewenst niveau te tillen altijd leidt tot een bepaalde commotie. Kan het misschien een onsje minder? Maar voor hem is het klip en klaar.

"Zonder financiële bodem geen bidbook. Om tot een overtuigende programmering in 2018 te komen

heb je tussen de zestig en honderd miljoen euro nodig. Ik heb de Provincie gevraagd of ze vijftien à twintig miljoen euro op tafel kunnen leggen. Dat verzoek is behandeld in het Limburgs Parlement en gehonoreerd door Gedeputeerde Saten. Van het college van B&W van Maastricht heb ik een brief ontvangen met een financiële toezegging onder voorbehoud, omdat de gemeenteraad nog zijn fiat moet geven. Dat moet aanstaande zomer gebeuren. Met dat geld van het koningskoppel –zo noem ik Maastricht en de Provincie graag in dit verband– kan ik naar de overige partners stappen om dat bedrag van dertig à veertig miljoen op te schalen. Wat er dan nog tekort is moet worden opgebracht door het bedrijfsleven en via fondsenwerving. Als ik kijk naar de huidige stand van zaken dan beschikken we nu over 6,8 miljoen euro voor het samenstellen van het bidbook, het optuigen van de organisatie en geld voor pr en marketing. Dat is het budget voor de periode 2011-2013. Eind 2013 begin

'We concentreren ons op structurele, culturele meerwaarde'

2014 horen we welke stad het definitief is geworden."

Huub Smeets als strenge rekenmeester. Geen man van omfloerste bewoordingen en schijnbewegingen. In staat mensen te inspireren, zegt zijn omgeving. "Kies voor een duidelijke visie en strategie, voer hem uit en ben daar helder in." Maar Smeets

is ook liefhebber en connaisseur. Cultureel breed onderlegd. Geïnteresseerd in architectuur, stedenbouw en openbare ruimte. Bewonderaar van moderne dans en ook (architectuur)fotografie kan hem bekoren. Privé verzamelt hij kunst. Zijn hart lag bij werken uit de Renaissance en de gotiek, hoewel hij bemerkt dat hij nu steeds meer affiniteit heeft met moderne kunst. Kwestie van kijken. Hij vindt niet dat Maastricht een te grote broek aantrekt. "De tijd dat de grote metropolen zich afficheerden als culturele hoofdsteden ligt achter ons. Kleinere, internationale steden staan synoniem voor het Europa van middelgrote steden en de regio's. Het gaat om Maastricht en de omliggende euregio. Dan spreek je toch over 3,9 miljoen inwoners. Cultuur kan als aanjager dienen voor verdere samenwerking en samenleven binnen de euregio en zo ook de economie versterken. Het wordt tijd dat die samenwerking binnen de euregio meer concrete vormen aanneemt. Het culturele veld leent zich daar uitstekend voor." Hij staaft dat graag met een voorbeeld. "Ik ben in mijn nopjes over de samenwerking tussen het Bonnefantenmuseum in Maastricht en het museum in Luik. In Luik hangen nu belangrijke werken uit de Maastrichtse collectie. Op de openingsdag van de TEFAF presenteert de stad Luik een verzameling Entartete Kunst in het Bonnefantenmuseum. Dit soort uitwisselingen vinden op steeds meer terreinen plaats. We gaan echt over grenzen. Maastricht Culturele Hoofdstad staat niet op zichzelf. Inte-

gendeel. Dit proces behoort tot een van de vijf belangrijkste ankerpunten van deze euregio in de komende jaren. Het is heel complementair aan een aantal andere zwaartepunten. Kennisindustrie, brainports rond Chemelot, universiteit, academisch ziekenhuis. De spin off van de culturele infrastructuur draagt ook bij

aan verbetering van het vestigingsklimaat. Op het moment dat je hier een uitdagend cultureel klimaat hebt dan komen die kenniswerkers. Het is voor deze regio van eminent belang dat kennis en cultuur elkaar bevruchten." Smeets erkent dat het culturele veld zich onder druk van de bezuinigingen schrap zet. "Minder maar beter is het adagium. Gerichtheid op kwaliteit in plaats van kwantiteit. Met aandacht voor vernieuwing, samenwerking en efficiency. We zijn een Nederlandse kandidaat met een zichtbare Nederlandse identiteit. Bestemming Europa verloopt via Nederlandse kenmerken. We hebben bijvoorbeeld aan de directie van de Nederlandse dansdagen de opdracht gegeven zich te concentreren op Europese topbewegingen binnen het spectrum van de moderne dans. Om die te traceren, hier naar toe te halen en dan laat je vervolgens een Nederlands talent met zo'n topgezelschap elders uit Europa een vernieuwde productie draaien. Culturele diversiteit in Europa via Maastricht. Ander voorbeeld. Het is ook heel belangrijk dat we talent aan ons binden. De Toneelacademie gaat hiervoor een eerste verkenning doen op Europese schaal." Hij laat niet na het belang te onderkennen van de beleving vanuit de bevolking. "We moeten representatie van onderop genereren. Naast fundamentele pijlers als infrastructuur, openbaar vervoer, (mentale) verbindingen en stedelijke vernieuwing is voor ons representatie een belangrijk thema. Hoe voelen mensen zich misschien beter dan nu gerepresenteerd? Daartoe gaan we verbindingen leggen tussen hoge en lage cultuur. In onze ogen is die aandacht voor representatie een Europees thema."

"In een vroegtijdig stadium enthousiasme genereren is belangrijk voor het draagvlak. Laten zien waar je voor staat. Na een wat trage start zit de snelheid van handelen er nu goed in. Of zoals Huub Smeets het verwoordt: 'we zijn volop in galop'

Frans Hermans

Daar zit Limburg in

provincie limburg

MUZIKAAL PUZZELEN MET BROKJES VELDEKE

Hendrik van Veldeke, pionier van de Nederlandse én de Duitse literatuur, zien we tegenwoordig vooral als een man van letteren. Een typisch staaltje van historische blikvernaauwing, want hij was ook een man van noten. Tijd voor muzikale archeologie aan de hand van eeuwenoude brokstukken. door Paul van der Steen

Afbeelding in 14e eeuwse boek met Her Heinrich von Veldig. Universiteitsbibliotheek Heidelberg

“**G**een noot is overgebleven van het werk van Hendrik van Veldeke”, constateert Herman Baeten nuchter. “Van andere minnezangers resteren in elk geval nog een paar aanwijzingen, bijvoorbeeld hoe hun liederen ingezet moesten worden. Bij Veldeke: niets. We weten zelfs niet welke instrumenten gebruikt werden.”

Toch gaan onderzoekers op initiatief van Musica, Impulscentrum voor Muziek in Neerpelt, waar Baeten directeur is, op zoek naar de klankwereld van de vlakbij Hasselt geboren Van Veldeke (±1150 - ±1184). “Germanisten en neerlandici hebben Veldeke uitputtend onderzocht, maar musicologen deden dat nog nauwelijks. Door die wetenschapsgebieden samen te brengen, kunnen we proberen om dichtbij de uitvoeringen van toen te

komen. Een voorbeeld is onderzoek naar gelijklopende versvoeten en woordaccenten in de teksten van Veldeke en in liederen van voor die tijd, waar we beter van weten hoe ze klonken. In die tijd leefden melodieën vaak lange tijd voort. Er werden alleen nieuwe teksten bij gemaakt. Middeleeuwse illustraties kunnen aanwijzingen geven over de instrumenten die voor de uitvoeringen van het werk van Veldeke werden gebruikt.”

Slechts een beperkt aantal deskundigen is thuis in deze materie. Vaak zijn wetenschappers tegelijkertijd muzikant. Hypotheses en bevindingen kunnen ze zelf spelen. Dat geldt ook voor mensen als Benjamin Bagby (van de Parijse Sorbonne-universiteit) en Marc Lewon (Oxford University) die bij het Veldeke-onderzoek betrokken zijn. Bagby zingt en speelt harp. Lewon speelt luit en vedel, de voorloper van de viool.

Elke tijd zijn eigen Veldeke. De 19^e eeuw was de eeuw van de opkomst van het nationalisme. De twaalfde-eeuwer ‘Heinrich von Veldeke’ werd tot de jaren rond 1850 vooral gevierd als een pionier van de Duitse literatuur. Hij had de van oorsprong Franse thematiek van de hoofse liefde een nieuw taalgebied binnengebracht. De oud-Franse *Roman d’Eneas*, op zijn beurt gebaseerd op Vergilius’ *Aeneis* werd door Von Veldeke herschreven tot het Duitstalige *Eneit*. Veldeke stond bovendien mee aan de basis van de traditie van Minnesänger, de Rijnlandse variant van de Franse troubadours en trouvières.

Totdat de Belgische taalkundige Jan Hendrik Bormans in Aubel stuitte op een levensbeschrijving op rijm van Sint-Servaas, de patroonheilige van Maastricht. De auteur was Veldeke, maar hij had voor de tekst niet een Duits, maar een Nederlands dialect gebruikt. Het maakte de in Veldeke, een buurtschap bij Hasselt, geboren schrijver in één klap ook tot een nieuwe held van de Belgen en de Nederlanders. De hoofdsteden van de beide Limburgen zouden later allebei hun eigen standbeeld van de eerste bij naam bekende schrijver uit de Nederlandse letterkunde krijgen.

Begin 21e eeuw maken we kennis met weer een andere Veldeke. Met zes andere steden in het omringende binnen- en buitenland in het gevolg

dingt Maastricht mee naar titel van Culturele Hoofdstad 2018. Plots is de dichter niet meer de man van een natie of een taalgebied, maar krijgt hij het profiel van vaandeldrager van het Euregionale denken. “Tegen 2018 moet er een blauwdruk liggen om de Europese betekenis van Hendrik van Veldeke te kunnen duiden”, luidt de motivatie bij de Via2018-subsidie voor het muziekproject rond de middeleeuwse literator.

Dat we tegen die tijd Veldeke horen zoals zijn tijdgenoten hem hoorden, is uitgesloten, voorspelt Herman Baeten. “Het worden uitvoeringen bij benadering. Waarschijnlijke interpretaties zijn het hoogst haalbare. Volledige zekerheid zullen we nooit hebben.” Na eerste onderzoek gaan de door Musica gerekruteerde onderzoekers experimenteren met en discussiëren over mogelijke versies. Tijdens de *Dag voor Oude Muziek* in landcommanderij Alden Biesen bij Bilzen (B) kan het publiek op 30 juni 2013 kennis kunnen maken met een deel van de reconstructies. Daarna zullen uitvoeringen volgen in Nederland en Duitsland, onder meer in het kasteel van Neuenburg, dat genoemd wordt in Veldekes *Eneit* en dat inmiddels naam heeft gemaakt als de locatie van een bekend festival op het gebied van middeleeuwse muziek.

Als Maastricht in 2018 daadwerkelijk culturele hoofdstad wordt, moet het oude werk van Veldeke vorm krijgen in hedendaagse theater-, dans- en muziekproducties. Baeten: “Zijn minnedichten zijn voor ons heel moeilijk verstaanbaar. De muzikale taal van de Middeleeuwen staat ver van ons af, maar voor wie er voor open staat, heeft het de bekoring van het exotische. Bovendien bestaan er methodes om het naar de mensen van nu te trekken. Hele simpele: door een eigentijdse vertaling van de teksten op een wand te projecteren. Maar ook door herinterpreteren op moderne wijze. Kijk hoe het oeuvre van Shakespeare met steeds nieuwe uitvoeringen relevant wordt gemaakt. Zie hoe de *Cantigas de Santa Maria*, de grootste verzameling eenstemmige liederen uit de middeleeuwse literatuur, binnen en buiten Spanje levend worden gehouden. Dat kan met Veldekes Servaas-legende, *Eneit* en minneliederen ook.”

GEEN ELTON JOHN OP

In de periode dat Airan Berg tot de staf van Linz Culturele Hoofdstad 2009 hoorde, vroegen maar liefst 190 buitenlandse delegaties belet om te vernemen over het reilen en zeilen van zo'n fenomeen. Berg heeft er heel wat op sleeptouw genomen langs de culturele hotspots van Linz. Zo ontmoette hij ook Guido Wevers die hem later uitnodigde om in Maastricht mee te bouwen aan het *bidbook*, de geloofsbriefjes waarmee Maastricht en de Euregio de titel willen binnenhalen. In Linz, een van de succesvollere culturele hoofdsteden van de afgelopen jaren, introduceerde Airan Berg (Tel Aviv, 1961) het project *I Like to Move it Move it*, waar bijna honderd scholen in de stad en de omgeving probeerden meer creativiteit in het onderwijs te brengen. Berg is een aanhanger van de Britse creativiteitsgoeroe Ken Robinson die vindt dat creatieve ontwikkeling op scholen net zo belangrijk is als lezen en schrijven, en dus ook dezelfde status moet krijgen. Robinson pleit ervoor om in het onderwijs meer ruimte te scheppen voor de fantasie. Bergs project kan daar een begin mee maken op scholen in de euregio. "Culturele Hoofdstad gaat niet over Elton John op het Vrijthof. Ik wil dat ouders er achter komen dat Culturele Hoofdstad ook bij de kinderen op school is."

Berg: "Het gaat nadrukkelijk niet om een kunstproject, maar om het stimuleren van creativiteit. De generaties van na de Industriële Revolutie konden redelijk inschatten wat ze later zouden worden. Maar dat is bij de huidige generatie kinderen een stuk lastiger. De technologische ontwikkelingen gaan zo hard dat we de toekomst over vijf jaar al niet meer kunnen voorspellen. Kijk alleen eens welke mogelijkheden een *smartphone* biedt. Het is nu al zo dat kinderen 75 procent meer tijd op internet doorbrengen dan volwassenen – terwijl de scholen niet fundamenteel zijn veranderd. Scholen bereiden kinderen voor op banen die nog niet eens bestaan. Om ze voor die toekomst klaar te stomen, kunnen we proberen hun gevoel voor creativiteit te vergroten zodat ze straks makkelijker kunnen inspelen op die ontwikkelingen."

Volgens Berg werkt het heel simpel: door in te zetten op vooral theater en

Het stimuleren van creatieve talenten op school is net zo belangrijk als lezen en schrijven, zegt Airan Berg, die deel uit maakt van het artistieke team van Via2018. Ter bevordering van de creativiteit lanceert hij projecten op twintig scholen in de Euregio. "En toen vertelde hij hoe de cavia met superbatman door de lucht vloog." door *Emile Hollman*

Leerlingen van de AZC-school spelen met schaduwen op de muur. Foto Perry Schrijvers

drama in de klas, hebben kinderen meer plezier op school en pikken ze de reguliere lesstof beter op. "Je ziet dat sommige leerlingen zo aan

zelfvertrouwen winnen, dat is althans onze ervaring. Niemand werd er in elk geval slechter van." Een van de punten waar ook Ken Robinson op hamert,

is dat het onderwijs wereldwijd erop gericht is om geen fouten te maken. Zo leiden we ook onze bedrijven, vindt hij. Airan Berg: "We straffen fouten af,

'De Culturele Hoofdstad, bij ons op school?!'

maar we zouden het maken van fouten juist moeten stimuleren. Als je niet bereid bent fouten te maken, kom je nooit met origineels op de proppen." Picasso zei ooit dat alle kinderen worden geboren als kunstenaars.

Namens Via 2018 wil Berg uiteindelijk in een twintigtal scholen in de euregio aan de slag. In de Heerlense wijk Zeswegen is hij begonnen op Freinetschool De Piramide en de school voor kinderen van asielzoekers AZC in het Eikenderveld. Als er één school in Zuid-Limburg bekend staat om de zorg voor creativiteit is het de Freinetschool waar het accent ligt op zelfonderzoek en verslaglegging. Daar is het wellicht minder hard nodig om gas te geven, maar Berg wilde het project desondanks starten op een school die openstaat voor zijn ideeën.

Op alle twintig scholen gaat Berg een trojka van creatieve professionals installeren als artistiek team. Daarin is altijd plaats voor iemand uit de theaterwereld, omdat in zijn ogen theater bestaat bij de gratie van samen voor het voetlicht treden. In Heerlen heeft hij Martina Winkel naar voren geschoven, een oude bekende uit zijn periode in Linz. Ze stond aan de basis van het Weense *Theater Ohne Grenzen* en is artistiek directeur van *Die Macht des Staunens*, een internationaal poppentheaterfestival. Haar passie: het traditionele schaduwtheater, dat ze in Indonesië ontdekte. Samen met poppenspeelster Ananda Puijck (Laagland Theater Sittard) en percussionist Wouter Gulikers is ze gedurende acht weken twee keer per week op beide scholen actief. Berg: "Het gaat er om een positief virus te verspreiden. Je moet je voorstellen dat de kinderen van nu in 2018 de jonge kunstenaars zijn die aan Via 2018 vorm zullen geven. Deze kinderen zijn het draagvlak voor culturele hoofdstad." Dat het project ook start op de Heerlense asielzoekersschool, mag je van Berg gerust als een statement opvatten. "De Culturele Hoofdstad is van iedereen, dat kunnen we niet genoeg benadrukken. Dus niet alleen voor de elite, voor iedereen, ook voor vluchtelingen." "Het leuke van deze school", zegt directrice Anja Dijk, "is dat leerlingen ongelofelijk gemotiveerd zijn om te leren. Als je vraagt wat ze later willen worden zeggen ze allemaal

dokter, advocaat of professor. De ambities zijn hoog. Dat geldt ook voor hun ouders trouwens. Deze mensen hebben zoveel ellende meegemaakt dat ze zeer gericht zijn op de toekomst, op iets beters." Dijk: "Als je als samenleving zegt dat deze kinderen leerplichtig zijn, moet je er ook voor zorgen dat ze overal aan mee kunnen doen, dus ook aan zoiets als Culturele Hoofdstad."

Uiteraard is taal het belangrijkste vak op de AZC-school. "Dit kunstproject is ook taal, al bestaat die taal uit expressie en muziek. Onze leerkrachten hebben van Martina en Airan een cursus gekregen. Nu werken we in zeven weken met zijn allen toe naar een gezamenlijk presentatie. Voor ons is dat belangrijk: we hebben hier te maken met een steeds wisselende populatie leerlingen. Van de een op de andere dag kan iemand uitgeprocedeerd zijn en terug moeten naar het land van herkomst. Of moet een kind verhuizen omdat een verblijfsvergunning heeft gekregen. Samenhang is hier erg belangrijk."

Volgens Martina Winkel is het schaduwpoppentheater ideaal voor de kinderen omdat ze zelf een verhaal moeten verzinnen, een theatertje en figuren moeten knutselen en uiteindelijk een verhaal uitbeelden. Veel facetten van het creatieve proces komen zo samen. Martina is nu al *happy* met de eerste resultaten in Heerlen. Een leerling uit Sri Lanka kwam met bontgekleurde kleden van thuis aanzetten om te tonen hoe het poppentheater in Sri Lanka werkt. Een jongetje maakte een pop naar evenbeeld van zijn gestorven cavia. "Uiteindelijk vertelde hij het verhaal waarin hij de cavia met superbatman door de lucht liet vliegen."

Nadat hij een vinger over zijn lippen heeft gelegd en zo de allerkleinsten tamelijk tot zwijgen heeft gebracht, diept percussionist Wouter Gulikers voor ieder kind een zelfgemaakte *shaker* uit zijn tas. Op aangeven van Martina, Ananda, Wouter en de docenten schudden de kinderen hun shakers zachtjes omlaag en uitbundig in de hoogte. Het aantal verschillende nationaliteiten is groot, maar iedereen spreekt dezelfde taal. Het is in het klein wat straks de Culturele Hoofdstad in het groot moet zijn. [Z](#)

Begin er maar aan: een kortfilm van ongeveer tien minuten waarin op een bij voorkeur filmische en eigenzinnige wijze de Euregio wordt voorgesteld. Dat was immers de opdracht van Guido Wevers & Co. Inmiddels zijn we er met een kleine ploeg in geslaagd om Film#1 (de eerste van een reeks van vijf) te draaien en af te werken. We denken dat we geslaagd zijn in de opzet. Film#1 toont een soort 'Euregio for dummies', een inleiding voor mensen die al wel eens van de Euregio gehoord hebben, maar nog de nodige feitenkennis missen om het grotere geheel te bevatten. Als het resultaat doet denken aan een kunstzinnige introductie van een complex thema, dan vinden we dat prima. Strikt genomen is het dat immers ook.

Film#1 werd (net als de komende films in de reeks) gefilmd in Genk, in een van de zalen van het wonderlijke C-Mine-complex. Daar beschikten we over een fantastische polyvalente ruimte die we als een *black box* konden gebruiken: een volstrekt zwarte omgeving die de productieploeg naar haar hand kon zetten. Een cinematografische speeltuin die vorm gaf aan onze filmische ideeën. Enkel op die manier konden we met een beperkt budget toch dingen doen en tonen die anders volstrekt onbetaalbaar zouden zijn. De sleutel tot de oplossing heet dan ook creativiteit en *out of the box* denken. Vermoeiend maar verrassend mooi.

In deze eerste kortfilm komt onder andere de recente historische geschiedenis van de Euregio aan bod. Is het toeval dat precies hier de eenwording van Europa momentum kreeg? Wie zijn de mensen die hier wonen, hoe liggen de statistische verhoudingen? Welke talen hanteren we, kortom: wie zijn we? En ook: klopt het dat de Euregio zich nog het best laat definiëren als een zwerm, als een groep individuen die toch een grote mate van samenhang en collectiviteit vertonen, zonder het zicht op de wereld te verliezen?

Inmiddels is Film#1 al te zien op diverse fora en zenders. De rest van de reeks is klaar tegen de zomer en zorgt hopelijk voor een klein beetje extra munitie in de kandidatuur van Maastricht en de hele Euregio voor de titel van Europese Culturele Hoofdstad anno 2018.

STIJN MEURIS

HOERA, PROBLEMEN

Als Maastricht Culturele Hoofdstad van Europa wil worden, moet het niet inzetten op 'etalagekunst', maar op kunst die zoekt en onderzoekt. Bas van Heur en Peter Peters schreven een geleerd maar radicaal pleidooi. "Kunstenaars die er geen zin in hebben, doen maar niet mee!"

door Duncan Liefferink

Als je, zoals Maastricht, Culturele Hoofdstad van Europa wilt worden, kun je trots laten zien wat je hebt: mooie musea met spraakmakende tentoonstellingen, een rijke muziekcultuur, gerenommeerde kunst- en theateropleidingen, de TEFAF, André Rieu, een Bourgondische levensstijl.

De vraag is of je je hiermee echt onderscheidt in de strijd om de felbegeerde titel. Concurrenten als Utrecht, Den Haag of de Brabantse steden hebben ook musea en kunstopleidingen en je kunt er, naar verluidt, ook best lekker eten. En sterker nog: de vraag is of zo'n zorgvuldig samengestelde etalage met culturele *highlights* wel een juist beeld van de werkelijkheid geeft. Of het niet meer problemen verbergt dan oplost? Is er nog wel sprake van een 'lokale' cultuur in de huidige tijd van Facebook, Lady Gaga en alom Chileense wijn? Hoe gepast is het, het culturele imago van een stad of een regio op te pompen terwijl op hetzelfde moment een paar honderd miljoen op kunst en cultuur bezuinigd wordt?

En voor wie is zo'n etalage eigenlijk bedoeld? Vergroot de onvermijdelijke nadruk op internationale 'topkunst' niet bij een deel van de bevolking het gevoel buitengesloten te worden van het feestje van een (al dan niet linkse) elite?

Wind er geen doekjes om, zeggen Bas van Heur en Peter Peters, maar stel dit soort vragen juist centraal in de Maastrichtse kandidatuur voor Culturele Hoofdstad. Van Heur en Peters zijn verbonden aan de Faculteit Cultuur- en Maatschappijwetenschappen van de Universiteit Maastricht. Peters is bovendien lector 'Autonomie en Openbaarheid in de Kunsten' aan de Hogeschool Zuyd. In opdracht van het projectbureau Via 2018 schreven ze een *position paper* over de cultuurpolitieke

Is er nog wel sprake van een 'lokale' cultuur in de huidige tijd van Facebook, alom Chileense wijn en Lady Gaga?

basis van de kandidatuur van Maastricht en de partnersteden Sittard-Geleen, Heerlen, Hasselt, Luik, Eupen en Aken. Het werd een geleerde verhandeling waarin de verwijzingen naar filosofen als Adorno, Habermas en Castells je om de oren vliegen.

Ik heb zelf een sociaalwetenschappelijke achtergrond, dus ik ga daar geen grapjes over maken. In het kort komt het hierop neer: kunst kan 'mooi' zijn, maar kan ook vragen stellen, betekenis geven en oplossingen suggereren. Juist dat vermogen van kunst en cultuur zou je moeten mobiliseren om met de Culturele Hoofdstad niet alleen een tijdelijk circus maar iets van blijvende waarde tot stand te brengen. Zie cultuur niet als een voorwerp voor in de etalage, zo betogen Van Heur en Peters, maar als experimenteerterrein voor nieuwe ideeën.

Het toverwoord in jullie benadering is emancipatie: emancipatie van een stad en een regio die vaak als perifeer worden gezien en ook nog krimpen, emancipatie van 'buitengesloten' groepen. Is dat niet een achterhaalde wensdroom?

Peters: "We zijn ons natuurlijk bewust van de haken en ogen die er aan het begrip emancipatie zitten. Het heeft de bijklank van bevoogding, maar kreten als 'de creatieve stad' geven onvoldoende aanknopingspunten voor vernieuwing. De Culturele Hoofdstad is een politiek project dat een normatief kader nodig heeft. Het begrip emancipatie is daarvoor nog steeds relevant."

Van Heur: "Emancipatie betekent onder meer deelname. Als je Maastricht en de Euregio ziet als een gebied dat achterblijft bij de groei in de Randstad, Brussel of Keulen, een gebied ook met aanzienlijke sociale ongelijkheid, dan gaat het inderdaad om het vergroten van deelname: van de regio als geheel, maar ook van bepaalde groepen binnen die regio."

Het lijkt wel alsof jullie de Culturele Hoofdstad zien als een sociaal-economisch beleidsinstrument.

Peters, aarzelend: "Ja, ja, zo zou je het kunnen zeggen. Ja, eigenlijk wel. Met dien verstande dat er altijd een spanning bestaat tussen de autonomie van de kunst en de behoefte concrete problemen

TE OVER!

HIER MET DIE TITEL!

op te lossen. Kunst is nooit puur instrumenteel. Juist in dat spanningsveld zit de ruimte voor de creativiteit, voor de ideeën en experimenten die we zoeken.”

Dat vergt een behoorlijke omslag in het denken. De meeste betrokkenen zien de Culturele Hoofdstad toch vooral als een evenement dat veel geld kost, maar nog meer geld moet opleveren.

Van Heur: “Ja, wij willen verder kijken dan alleen de culturele sector.

Uiteindelijk gaat het ons om de rol van cultuur in relatie tot allerlei maatschappelijke domeinen. Dat vereist samenwerking met opleidingen, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.”

Peters: “De uitkomst hoeft ook geen kunstwerk in de klassieke zin van het woord te zijn. Het kan ook een situatie zijn waarin iets plaatsvindt, bijvoorbeeld in een wijk of in de voedselproductie. Dat is ambitieus, inderdaad, maar als je de ambitie niet uitspreekt gebeurt er in ieder geval niks!”

Jullie gaan zelfs zo ver, de plannen voor Maastricht Culturele Hoofdstad aan te duiden als een probleem-georiënteerd onderzoeksproject. Hoe zien jullie dat?

Peters: “Enerzijds willen we dat kunstenaars meer nadenken over hun eigen rol in de samenleving. Anderzijds zien we veel raakvlakken met wetenschappelijk onderzoek. Universiteiten en hogescholen kunnen een belangrijke rol spelen in het uitwerken van onze vragen, zowel in de vorm van opleidingen als in de samenwerking met kunstenaars.”

Zijn jullie stiekem bezig een eigen boterham voor de komende jaren te beleggen?

Beiden: “Nee hoor, wij hebben meer dan genoeg te doen! We zien dit vooral als een maatschappelijk vraagstuk waaraan de wetenschap een bijdrage kan leveren. De Universiteit Maastricht is groot geworden met probleemgestuurd onderwijs.”

En de kunstenaars, wat vinden die ervan?

Peters: “Je hebt kunst die op afstand van de samenleving staat, sterk geïnspireerd door de romantische idee van de ‘autonome’ kunstenaar, en je hebt

kunst die de samenleving juist opzoekt en deelneemt aan maatschappelijke debatten, bijvoorbeeld door te werken op locatie en met betrokkenen. Bij die laatste stroming, die je kunt verbinden met het Verlichtingsdenken, sluiten wij aan.”

Toch zijn er nog steeds heel veel kunstenaars die het liefst zo autonoom mogelijk in hun atelier blijven zitten.

Van Heur: “Die doen dan maar niet mee!”

Peters: “Vanuit de kunstenaar gezien gaat het hier om de vraag naar publiek. Elke kunstenaar, zelfs als hij er niet bewust mee bezig is, creëert zijn eigen publiek. Daartussen bewegen zich galeriehouders, curatoren en theaterprogrammeurs. Nu de legitimiteit van kunst en de subsidiëring van kunst weer eens ter discussie staan is dat een heel actueel onderwerp, dat iedere kunstenaar raakt.”

In hoeverre is jullie visie op de Culturele Hoofdstad nieuw?

Van Heur: “In de meeste Culturele Hoofdsteden bleef het element van onderzoek beperkt tot het in kaart brengen van de effecten van het project, vaak alleen achteraf en in economische termen. Er zijn een paar andere projecten geweest, onder meer in Liverpool in 2008 en Ruhr 2010. Maar onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken rond cultuur en stedelijke ontwikkeling en nauwe samenwerking tussen universiteiten en hogescholen als integraal onderdeel van het programma is nieuw.”

En wat zou de selectiecommissie ervan kunnen overtuigen dat dit onderzoek uitgerekend in Maastricht en de Euregio moet gebeuren?

Peters, geestdriftig: “Kijk wat we hier allemaal hebben! We hebben een regio met economische en demografische problemen en een zeer versnipperde verstedelijking. We hebben alle kansen en problemen die samenhangen met grenzen: bestuurlijke grenzen, taalgrenzen, culturele grenzen. Tegelijkertijd hebben we in de Euregio een enorme concentratie van algemene en kunst gerelateerde opleidingen. En in 2018 is het precies vijftienvijf jaar geleden dat het Verdrag van Maastricht van kracht werd. Deze regio is bij uitstek geschikt voor onderzoek naar de toekomst van Europa.” ☒

Het idee is even eenvoudig als ambitieus. Als Europese centrum- en regionale steden in het nabije verleden aanspraak konden maken op de gegeerde titel van Culturele Hoofdstad, waarom zou Maastricht dat dan ook niet mogen ambiëren?

Meer nog: uitgerekend Maastricht mag zich op en top Europees noemen. Maakt deel uit van een regio die aan de grondslag lag van de pan-Europese gedachte (Benelux), bevindt zich in het epicentrum van westelijk Europa (op hooguit enkele honderden kilometers van klassieke grootsteden zoals Keulen, Luik, Antwerpen, Straatsburg en Rotterdam), én kan bogen op een bij uitstek polyglotte periferie: op een gemiddelde markttag hoor je in de stad zowel Nederlands, Limburgs, Duits en Frans spreken. Om over het Japans nog te zwijgen.

Kortom, hier met die titel.

Uiteraard is het niet zo eenvoudig. Om effectief een jaar lang de titel van Culturele Hoofdstad in de vlag te mogen voeren, is meer nodig. Vervelende dingen soms. Zo dient er fors gelobbyd te worden bij allerlei instanties en moet de rest van (politiek) Nederland ook voor het idee gewonnen zijn. Er moet ook geïnvesteerd worden om de verwachtingen waar te maken. Bovendien is de concurrentie bikkelhard. Nagenoeg elke stad met een beetje uitstraling droomt er van om te kunnen meesurfen op de uitstraling en de dynamiek van deze culturele wisselbeker. Vaak blijkt immers - zoals bijvoorbeeld het Franse Rijsel/Lille uitvoerig heeft gedemonstreerd - dat een stad ferm de wind onder de vleugels krijgt wanneer de culturele (en bij uitbreiding ook toeristische en dus economische) focus twaalf maanden lang op haar ligt. Architectonische en urbanistische projecten krijgen plots meer *Schwung* en momentum, om maar iets te zeggen. In die zin is de titel van Culturele Hoofdstad geen detail of louter een kwestie van enkele *high brow* recepties op het stadhuis.

De hele stad profiteert er van.

Ideaal is er als er bovendien een soort *je ne sais quoi* mee gemoeid is. Een extraatje, een bonus die van de kandidatuur iets maakt dat de andere deelnemers mankeren. In het geval van Maastricht is dat: de Euregio. Het hele grensoverschrijdende gebied met Maastricht als epicentrum lijkt op het eerste zicht en voor oningewijden een onsamenhangend amalgaam van regio's die *an sich* weinig met elkaar te maken hebben. Wij weten inmiddels beter. De Euregio is een vrij duidelijk afgebakend gebied, waar weliswaar meerdere talen gebezigd worden, maar waar ook een bepaald 'gevoel' heerst. Het begrip 'gevoel' is in deze een vaag concept, net zoals het 'Limburggevoel' dat voor velen is. En toch. Het idee om de kandidatuur voor 2018 uit te breiden van enkel Maastricht naar een soort vijfhoekige regio (Aken, Luik, Hasselt, Eupen en Maastricht, met als partnersteden Sittard/Geleen en Heerlen) is een sterk en ambitieus initiatief. Het verzet bakens, en is tegelijkertijd even organisch als evident. Per slot van rekening vormt de regio een historisch verbonden entiteit.

STIJN MEURIS

'INEENS WIL IEDEREEN

Ze zijn er wel, maar je ziet ze niet. Modeontwerpers, stylisten, visagisten en fotografen in de Euregio timmeren aan de weg, maar weten amper van elkaars bestaan. Het Modemuseum Hasselt bracht in het project 'Modemapping' de Euregionale fashion scene in kaart. Heeft de regio genoeg troeven in handen? "Mijn collecties zijn zowat in alle Belgische steden te koop, behalve hier."

door Annemarie Staaks

Er gebeurt meer dan we dachten

"Het is niet zo dat we onszelf nu ineens willen uitroepen tot moderegio, zoals Antwerpen dat – door veel geld te investeren – heeft gedaan, maar dat wil niet zeggen dat we niet ons best moeten doen de bestaande initiatieven te verbinden en te promoten. Er gebeurt meer dan we dachten en het aanwezige talent heeft behoefte aan zichtbaarheid, contact en samenwerking.

Deze regio heeft potentie genoeg als het om mode gaat. Zo heeft Maastricht de modeafdeling op de kunstacademie en Fashion Clash, Hasselt het Modemuseum, Luik het stylistenplatform MOWDA en Aken staat bekend om technische innovatie van het vakgebied. Ook economisch liggen er kansen. Zestig procent van de winkels in Hasselt is mode-gerelateerd, het feit dat merken als Hermès en Louis Vuitton met hun winkels naar Maastricht komen, is veelzeggend. En vergeet niet dat ontwerpers als Martin Margiela, Raf Simons, Veronique Leroy en Elvis Pompilio hier vandaan komen. Door onze nuchtere volksaard laten we te weinig van ons horen. Je moet oppassen voor navelstaarderij, maar we mogen best trotser zijn op

het talent uit de regio."(Kenneth Ramaekers, directeur Modemuseum Hasselt)

We zijn nog niet erg fashion minded

"In Luik is weinig te beleven op modegebied en de stad verkeert in dat opzicht in artistiek isolement. Als ik iets wil, dan moet ik toch al gauw naar Antwerpen of Brussel. Er zijn hier weliswaar twee modeopleidingen, maar de meeste ontwerpers zijn erg naar binnen gekeerd. De stad Luik heeft weinig oog voor haar modetalent en ik heb het idee dat Luikenaren geen idee hebben van wat plaatselijk e ontwerpers te bieden hebben. Mijn collecties zijn zowat in alle Belgische steden te koop, behalve hier. Het Luikse stylistenplatform MOWDA? Ja, dat ken ik wel, maar daar komt weinig uit. Eens per twee jaar organiseren ze een expositie op verschillende locaties in de stad, daarmee heb je het wel gehad. Ik voel me niet verbonden met de Euregio en buiten Luik ken ik weinig modeontwerpers. Alleen bij de show van Fashion Clash in Maastricht, daar ben ik wel eens geweest. Meer samenwerking of een Euregionaal modeplatform juich ik zeker toe, als iedereen de deur dicht houdt, komen

Branko Popovic en Naw i Kuiper in de winkel van Fashion Clash Maastricht. foto's Zuiderlucht

we nergens. We moeten ergens beginnen, want echt *fashion minded* is dit gebied nog niet." (Céline Pinckers, lingerieontwerpster in Luik)

Maastricht is nog lang geen modestad

"Wat zich in Luik en Aken afspeelt? Geen idee. Daarom ben ik blij dat nu inzichtelijk is geworden wie wat

doet. Mode is bij uitstek een discipline die interessant is voor Euregionale samenwerking. De modetaal is universeel en ook economisch zijn er kansen. Met Fashion Clash hebben we een podium gecreëerd in de vorm van een evenement en een winkel, waardoor in Maastricht meer aandacht voor jonge ontwerpers is.

Het blijft moeilijk, maar ons geploeter begint langzaam vruchten af te werpen. We worden steeds vaker benaderd door bedrijven of

IETS MET MODE'

'Soms heb ik het gevoel dat deze regio een beetje lui is.'

Tassenontwerpster Ellen Truijen aan het werk in haar winkel/atelier.

instellingen die ons vragen een show of expositie voor hen te organiseren. Het lijkt wel of iedereen ineens iets met mode wil. Opvallend genoeg is er veel interesse vanuit Duitsland, maar het grote Nordrhein-Westfalen heeft, in tegenstelling tot België, niet echt een modecultuur.

Buitenstaanders zien Maastricht vaak als een modestad, maar dat is het natuurlijk nog lang niet. Daar is meer voor nodig dan een Hermès-winkel. Het wordt pas interessant

als er ruimte komt voor jong talent en initiatieven van onderaf, ateliers en kleine boetieks. Er zijn wel wat modestudenten die hier een bedrijfje starten, maar soms heb ik het gevoel dat deze regio een beetje lui is. Ontwerpers uit Antwerpen of Berlijn gaan als een speer, hier is het vaak nog trekken en duwen voordat iemand in actie komt. Ik zou zeggen: aan de slag! Maastricht kan een echte modestad worden, maar dan hebben we die andere steden hard nodig. Een Fashion

Clash in Hasselt in samenwerking met het Modemuseum? Waarom niet?" (Branko Popovic, medeoprichter Fashion Clash Maastricht)

Niet elke creatieveling vertrekt naar Berlijn

"Aken een modestad? Nou, nee. De mensen hier zijn geen individualisten, ze durven zich niet bijzonder te kleden.

Er is wel een handjevol jonge ontwerpers actief, maar op een enkele tassen- of sieradenontwerper na zijn dat vooral productdesigners die aansluiting zoeken bij het bedrijfsleven. Aken verkeert in een vreemde situatie: bijna alle jonge ontwerpers die hier actief zijn, hebben op de Academie voor Beeldende Kunst in Maastricht gestudeerd en voelen zich sterk verbonden met het buurland. Tijdens hun studie hebben ze een Nederlandse manier van denken meegekregen die veel vrijer is dan de Duitse, waardoor het moeilijk is om in hun thuisland aan de slag te gaan. De meesten beginnen daarom voor zichzelf. Lange tijd hadden de gemeente en de inwoners van Aken geen enkel benul van de ontwerpers in hun stad. Ze gingen er kennelijk vanuit dat iedere creatieveling naar Berlijn trok.

Om in Aken meer bekendheid te krijgen hebben we ons verenigd in het ontwerpersnetwerk Design Metropole Aachen. Een grapje natuurlijk, want Aken is allesbehalve een designmetropool. Met ludieke acties en guerrillamarketing hebben we voor reuring gezorgd en inmiddels weet de stad van ons bestaan.

Netwerken en samenwerkingsverbanden, ook met bijvoorbeeld Fashion Clash, groeien. Maar of de Euregio een hotspot voor mode moet worden, weet ik niet. Zoals gezegd, Aken is geen modestad en de leden van Design Metropole Aachen zijn niet zozeer op mode gefocust. Wij willen vooral laten zien dat in deze regio veel mogelijk is op creatief vlak. Ons motto? *It's hot to live here!*"

(Patricia Yasmine Graf, ontwerpster en mede-oprichtster Design Metropole Aachen)

Wat gebeurt als de subsidie stopt?

"Er is hier wel het een en ander gaande op modegebied, maar het is nog behoorlijk pril. Als er gesproken wordt over de Maastrichtse *fashion scene* denkt men al snel aan Fashion Clash, maar daar voel ik me geen onderdeel van. Dat zij van alles organiseren is goed hoor, maar het gevaar is dat alle aandacht naar één initiatief gaat. Wat gebeurt er met zo'n club als de subsidie stopt? Een krachtig modenetwerk moet van onderaf ontstaan, vanuit binding met de regio. Anders wordt het een luchtbel. Werken in het grensgebied vind ik interessant, maar dat gaat verder dan mode. Ik voel me meer Belg dan Hollander. Luik is één van mijn inspiratiebronnen, dat rauwe, ongeorganiseerde is zo on-Nederlands. Daar hou ik van. Bovendien, hier hangen we nog niet met de ellebogen in elkaar. Steden als Amsterdam of Berlijn zijn helemaal dichtgeslibd met ontwerpers. De keerzijde is dat hier wel erg weinig bedrijvigheid is. Buiten een tassenontwerper uit Genk, heb ik weinig contact met collega's uit de regio. Een stimulans in de vorm van een overkoepelend netwerk zou daarom niet verkeerd zijn, vooral om ervoor te zorgen dat een nieuwe lichter ontwerpers hier wil blijven. Nu in beeld is gebracht wat de Euregio in huis heeft, wordt men zich hopelijk meer bewust van het modetalent van eigen bodem. In België is dat bewustzijn overigens groter dan hier. Maastricht kan nog iets leren van de manier waarop steden als Genk en Hasselt hun artistiek talent koesteren." (Ellen Truijen, tassenontwerpster in Maastricht) [\[4\]](#)

DE EERSTE HALTE IS 2012

Het spel is dus op de wagen, VIA2018 is vertrokken. Maar hoe ziet die wagen er uit en welke route neemt ie? Artistiek leider Guido Wevers: "Bij Ruhr 2010 heeft men de moed gehad te erkennen dat de autowegen een belangrijk beeld vormen van het gebied. Zo kwamen ze op het idee van die picknick op de Autobahn." *door Emile Hollman*

Om gekroond te worden tot Culturele Hoofdstad moet Maastricht in Brussel in 2012 een onderscheidend en internationaal aansprekend *bidbook* presenteren. Aan de hand daarvan zal een jury in 2014 bepalen welke Nederlandse stad zich samen met Malta Culturele Hoofdstad in 2018 mag noemen.

Vandaar dat Guido Wevers de afgelopen jaren goed heeft bestudeerd hoe eerdere culturele hoofdsteden hun kandidatuur hebben neergezet. Daaruit heeft hij geleerd dat het *bidbook* straks vooral richtinggevende projecten moet bevatten. Richtinggevend? Wevers: "Nederland kan wel onder water staan tegen die tijd. Dus we vragen de jury onze richting goed te keuren. Hoewel er inmiddels zo'n twintig concrete projecten zijn geselecteerd die de bevolking van de Euregio alvast moeten betrekken bij Het Grote Voornemen, zal het Bureau 2018 tot mei "verkenningen uitzetten" en "gedachtegoed verzamelen", zegt Wevers op de vijfde etage van het Centre Céramique in Maastricht, het epicentrum van VIA2018. Wie daarvoor materiaal wil aanleveren (een oproep daartoe staat op pagina 8 van deze special), gelieve zich te melden bij VIA2018. Wevers: "De vraag is: hoe denk je vanuit, pakweg, jouw fanfare dat je mensen in het gebied kunt verbinden?"

Tegelijkertijd zijn zo'n twintig voortrekkers uit het culturele veld door Bureau VIA2018 uitgedaagd om in hun specifieke disciplines verbindingen in de Euregio te leggen. Ze moeten het te verwerven gedachtegoed schragen op tenminste een van de vier pijlers die de organisatie heeft neergezet: het ontwikkelen van verbindingen (1), van stedelijkheid (2), van nieuwe vormen

Beeld van het zondagsontbijt op de Autobahn A40 in juli 2010. foto Michael Kneffel

van representatie (3), hetgeen zich allemaal "moet verhouden tot Europa".

Zo heeft Yoerie Wilbers van poppodium De Nieuwe Nor in Heerlen het verzoek gekregen om zijn collega's in de Euregio op te sporen, bijeen te brengen en te laten brainstormen hoe zij denken te kunnen participeren. Dat is minder makkelijk dan je denkt, laat Wevers doorschemeren. Het is namelijk niet de bedoeling dat ze op de proppen komen met iets voor de hand liggends als een reizend popfestival. "Wilbers zou zijn collega's kunnen voorhouden om eens te kijken naar de oude mijngebieden en het ontstaan van *urban culture*. Kunnen we in dit geval popcultuur gebruiken om zichtbaar te maken wat we gemeen hebben? Daarbij moeten we zorgen dat we innovatief bezig zijn, dus met nieuw gedachtegoed komen. Dit idee hebben we breed uitgezet. Zo probeert Anya Niewierra van VVV Zuid-Limburg in samenwerking met

VVV Maastricht dezelfde vertaling te maken naar de toeristische instellingen." Schunck-directeur Stijn Huijts doet dat bijvoorbeeld op het vlak van de beeldende kunst, David Deprez, directeur van filmhuis Lumière in Maastricht op het gebied van film, Eric Wetzels, directeur van Centre Céramique gaat aan de slag met cultureel erfgoed.

Guido Wevers: "Daarbij zullen we de plannen steeds laten doorberekenen op hun economische betekenis. Als we straks beginnen aan de programmering moeten we ook voortbouwen op wat andere culturele hoofdsteden hebben gebracht." Zoals? Wevers wijst naar Essen, de centrumstad van Ruhr2010. "Daar heeft men lange tijd nagedacht over de eigenheid van het gebied, over welke beelden het gebied bepalen. Ze hebben de moed gehad om te zeggen dat de autowegen een bepalend beeld van het gebied vormen. Zo is men op het idee gekomen van die mega-

picknick op de Autobahn A40. Dát is de tactiek die ook wij volgen."

De argumentatie in het *bidbook* moet scherp zijn, zegt Wevers. "We spreken straks niet alleen namens Maastricht of de Euregio maar ook namens Nederland. Hoe we dat doen? Nederland is groot geworden door zijn internationale gerichtheid. Wij kunnen laten zien hoe je via cultuur grenzen slecht." In de periode tussen juni en september worden alle gedachten gebundeld in drie of vier thema's die "onderscheidend en uniek zijn voor deze regio. Elk project dat je daar op baseert is dan vanzelf ook niet kopieerbaar."

Volgens de planning is er van half oktober tot eind december tijd om het *bidbook* te schrijven. "Dit is waar we het voor doen: om via kunst en cultuur dit gebied een impuls te geven waar je een jaar of twintig plezier van kunt hebben." Is Wevers niet bang dat de provinciale politiek na de verkiezingen roet in het eten zal gooien? "Ik denk niet meer in termen van bedreigingen. De culturele instellingen zijn cruciale spelers die Culturele Hoofdstad straks uit moeten voeren. Wie de verkiezingen ook wint, we moeten blijven geloven in de kracht van onze argumenten."

Colofon

Beeldbewerking: www.mindswing.eu

Coördinatie: **Emile Hollman**

Eindredactie: **Wido Smeets**

Fotografie: **Artgineering, Michael Kneffel,**

Perry Schrijvers, Zuiderlucht.

Teksten: **Benti Banach, Emile Hollman,**

Duncan Liefverink, Wido Smeets,

Paul van der Steen.

Vormgeving: **Obidesign/Annebeth Nies**
